

Versterking door intensivering

Eindrapportage onderzoek School Zorg Teams

Leonie Middelbeek, Suzanne Gerritsen, Janne de Roode & Michiel van der Grinten

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	School Zorg Teams in Rotterdam.....	5
1.2	Onderzoeksvragen.....	6
1.3	Leeswijzer	6
2	Onderzoeksaanpak	7
2.1	Vragenlijst.....	7
	Opzet vragenlijst.....	7
	Uitzetten van de vragenlijst.....	8
	Respons op de vragenlijst.....	8
2.2	Interviews	9
	Interviewleidraad	9
	Selectie	9
	Overzicht interviews en deelnemers	10
2.3	Inventarisatie kwantitatieve dataverzameling	10
3	Bevindingen.....	11
3.1	Ontwikkelingen tot nu toe.....	11
	Input	11
	Proces	14
	Output	23
	Outcome	29
	Tevredenheid over het School Zorg Team.....	30
3.2	Inventarisatie kwantitatieve dataverzameling	39
	Data over de extra capaciteit vanuit het School Zorg Team.....	39
	Data over de inzet van hulp.....	39
	Data over het aantal thuiszitters en verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs	40
	Privacy	40
4	Conclusies en aanbevelingen	42
4.1	Conclusies.....	42
4.2	Aanbevelingen	45
Bijlage 1	Monitorkader	49
Bijlage 2	Overzicht kwantitatieve dataverzameling t.b.v. langere termijn monitor	51

1 Inleiding

1.1 School Zorg Teams in Rotterdam

In 2021 is de gemeente Rotterdam samen met de grote Rotterdamse schoolbesturen, Nationaal Programma Rotterdam Zuid (hierna: NPRZ) en samenwerkingsverband Passend Primair Onderwijs Rotterdam (hierna: PPO) met het initiatief van de School Zorg Teams gestart. De ambitie is om de aansluiting van de hulpverlening op het onderwijs beter, concreter en praktischer te regelen door:

- a) de capaciteit van het schoolmaatschappelijk werk uit te breiden en de wijkteams op scholen voor primair onderwijs in de gehele stad te positioneren om daarmee de School Zorg Teams op sterkte te brengen;
- b) de taakverdeling en samenwerking tussen de vier deelnemende professies in de School Zorg Teams beter te regelen;
- c) beter en consequenter te voorzien in preventie, vroegsignalering en lichtere vormen van hulpverlening.¹

Aan de School Zorg Teams nemen (in elk geval) vier professies deel: intern begeleider(s) van de school (hierna ook: ib-er(s)), de schoolcontactpersoon van samenwerkingsverband PPO Rotterdam, een schoolmaatschappelijk werker en een wijkteammedewerker-op-school. De schoolmaatschappelijk werker (hierna ook: smw-er) krijgt urenuitbreiding om op school te werken. Het aantal uren is in principe afhankelijk van de schoolgrootte (1 uur voor iedere 10 leerlingen + 20%), waarbij de reeds aanwezige zorg en zorgprofessionals worden meegenomen in de exacte toewijzing van uren. De wijkteammedewerker-op-school gaat een vast aantal uren op school werken, namelijk vier uur per week.²

De mogelijkheid om een School Zorg Team te vormen wordt geboden aan alle basisscholen in Rotterdam met een hoge of zeer hoge schoolweging.³ Dit gaat in totaal om 125 basisscholen. Scholen starten op verschillende momenten met het School Zorg Team: tussen oktober 2021 en december 2023.

Het vormen van de School Zorg Teams betreft een innovatie waarbij de werkrouines van verschillende disciplines nader met elkaar worden verbonden. De gemeente heeft Oberon gevraagd om onderzoek te doen naar de voortgang en gepercipieerde resultaten van de teams. De bevindingen uit dit onderzoek kunnen worden meegenomen in de verdere ontwikkeling en structurele inbedding van de School Zorg Teams in het Rotterdamse basisonderwijs.

¹ Nationaal Programma Onderwijs - Rotterdam. School-zorg-teams Op Sterkte. Raamovereenkomst. Vastgesteld op 5 november 2021.

² Opdrachtbeschrijving onderzoek School Zorg Teams, januari 2023.

³ De schoolweging wordt door het Centraal Bureau voor de Statistiek berekend en zegt iets over het risico op onderwijsachterstanden van een leerlingpopulatie van een school. Op scholen met een hoge schoolweging is dat risico hoger dan op scholen met een lage schoolweging. Zie ook: Inspectie van het Onderwijs (2022). Schoolweging PO. Verkregen op 31-7-2023 van <https://data.overheid.nl/dataset/schoolweging-po>

1.2 Onderzoeksvragen

In het onderzoek staan 8 onderzoeksvragen centraal. Deze zijn opgesteld aan de hand van het monitorkader (Bijlage 1) dat we ontwikkelden op basis van de door de gemeente Rotterdam, NPRZ en PPO gemaakte afspraken over de School Zorg Teams. De onderzoeksvragen luiden:

[Input] Inzet extra capaciteit

1. Op welke manier wordt de extra inzet van schoolmaatschappelijk werk en het wijkteam op de scholen gerealiseerd? In hoeverre verloopt dit conform planning en plan; waarom wel of niet?

[Proces] Intensivering samenwerking onderwijs- en zorgprofessionals

2. Aan welke doelen hebben professionals van de School Zorg Teams gewerkt binnen de geïntensiveerde samenwerking?
3. Welke activiteiten, instrumenten en interventies zijn/worden ingezet om deze doelen en de overkoepelende doelen (rol- en taakverduidelijking, ouderbetrokkenheid, verbinding preventief jeugdhulpaanbod en ondersteuning in de school) te bereiken?

[Output] Korte termijn effecten

4. Wat zijn de gepercipieerde (eerste) effecten en resultaten van de School Zorg Teams voor kinderen en hun ouders?
5. Wat zijn de gepercipieerde (eerste) effecten van de School Zorg Teams op het samenspel en de samenwerking tussen professionals in de School Zorg Teams, de school en jeugdhulp?
6. Welke bevorderende en werkzame factoren dragen bij aan de effecten? En/of welke belemmerende factoren (zoals personele wisselingen) spelen een rol?

[Outcome] Lange termijn effecten

7. Welke effecten worden gezien en/of verwacht op de volgende indicatoren?
 - a. Afname van de inzet van zwaardere vormen van jeugdhulp.
 - b. Afname van wachtlijsten in de jeugdhulp.
 - c. Afname van werkdruk onder professionals.
 - d. Stijging tevredenheid onder leerkrachten.
8. Op welke manier kan gebruik worden gemaakt van de dataverzameling uit de bestaande systemen om de effecten van de aanpak van de School Zorg Teams gedurende een langere periode te monitoren?

1.3 Leeswijzer

In deze eindrapportage volgt na dit inleidende hoofdstuk, hoofdstuk 2 waarin de onderzoeks aanpak is beschreven. In hoofdstuk 3 volgen de bevindingen die zijn gebaseerd op de uitkomsten van een vragenlijst, de afname van interviews en een inventarisatie van kwantitatieve gegevens die worden verzameld en mogelijk interessant zijn voor het monitoren van de beoogde lange-termijn-effecten. Tot slot formuleren we in hoofdstuk 4 de conclusies.

2 Onderzoeksaanpak

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, hanteerden we een aanpak met zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve component. Op deze manier kunnen we zowel een overall beeld schetsen van de ontwikkelingen op de scholen met een School Zorg Team als verdiepend zicht krijgen op processen en de werkzame en belemmerende factoren identificeren.

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe de onderzoeksaanpak eruitzag. We gaan daarbij in op de vragenlijst die we uitzetten, de interviews die we afnamen en de gesprekken die we voerden met de dataspecialisten van gemeente Rotterdam en samenwerkingsverband PPO ten behoeve van de inventarisatie van monitordata met het oog op de toekomst.

2.1 Vragenlijst

Om een overall beeld te schetsen van de ontwikkelingen van de School Zorg Teams die gestart zijn in oktober 2021 tot en met juni 2023, zetten we in juni 2023 een vragenlijst uit onder de professionals die deel uitmaken van deze teams.

Opzet vragenlijst

De vragenlijst is opgesteld op basis van het monitorkader dat is opgesteld voor dit onderzoek (bijlage 1). Hierin zijn de uitgangspunten en de succesindicatoren opgenomen die in de raamovereenkomst over de School Zorg Teams staan. Dat geldt ook voor de overkoepelende afspraken over de praktische invulling van de School Zorg Teams.

In de vragenlijst is gevraagd naar:

- de realisatie van de extra uren (de input);
- de wijze waarop het werken in het School Zorg Team verloopt (het proces);
- de gepercipieerde opbrengsten (de output); en
- de op de langere termijn verwachte opbrengsten voor leerlingen, ouders en de betrokken organisaties.

We zetten de vragenlijst uit onder de professionals die deel uitmaken van de School Zorg Teams. Dat zijn de intern begeleider(s) (of andere functionaris leerlingenzorg), de schoolmaatschappelijk werker(s), de aan de scholen gekoppelde wijkteammedewerker-op-school en de schoolcontactpersoon van PPO (hierna: scp PPO).⁴ Vanwege het uitgangspunt dat luidt dat scholen in de regie zijn, is de vragenlijst ook onder de directie van deelnemende scholen uitgezet.

In de vragen in de vragenlijst is rekening gehouden met de verschillende functies van betrokken professionals en de verschillende startmomenten van de School Zorg Teams. Zo hebben betrokkenen uit School Zorg Teams die pas in de tweede helft van schooljaar 2022-2023 zijn gestart, geen vragen gekregen over de mate waarin doelen behaald zijn.

⁴ Nationaal Programma Onderwijs - Rotterdam. School-zorg-teams Op Sterkte. Raamovereenkomst. Vastgesteld op 5 november 2021.

Uitzetten van de vragenlijst

Bij het uitzetten van de vragenlijst hebben we gebruik gemaakt van de contactgegevens waarover gemeente Rotterdam beschikte. Oberon heeft een bestand ontvangen met alle contactgegevens. Professionals die betrokken zijn bij meerdere School Zorg Teams, hebben de vragenlijst meerdere keren ontvangen (een keer per School Zorg Team).

De vragenlijst is uitgezet op 8 juni 2023 en heeft in totaal drie weken open gestaan. Na het verzenden van de uitnodigingsmail, zijn er tussentijds nog tweemaal herinneringsmails verstuurd.

Respons op de vragenlijst

De vragenlijst is uitgezet onder 356 professionals⁵ van 62 School Zorg Teams. Van 61 School Zorg Teams heeft minimaal één professional de vragenlijst ingevuld en van 3 School Zorg Teams hebben alle professionals de vragenlijst ingevuld. In totaal hebben 194 professionals de vragenlijst volledig ingevuld en 29 professionals deels. In Tabel 1 is de respons met het bijbehorende responspercentage weergegeven voor de verschillende functiegroepen.

Tabel 1. *Respons op de vragenlijst.*

Functie	Totaal	Respons	Percentage
Directeur	63	38	60,3 %
Intern begeleider	92	52	56,5 %
Schoolcontactpersoon van PPO Rotterdam	76	48	63,2 %
Schoolmaatschappelijk werker	63	43	68,3 %
Wijkteammedewerker-op-school	62	42	67,7 %
Totaal	356	223	63,0 %

We hebben ook gevraagd in hoeverre respondenten al werkzaam of als contactpersoon betrokken waren bij de school voor de start van het School Zorg Team. In Tabel 2 is dit weergegeven per functiegroep. De meeste respondenten werkten al voor de start van het School Zorg Team op of met de school. Voor de wijkteammedewerker-op-school geldt dit in mindere mate. Ongeveer de helft van hen geeft aan al voor de start van het School Zorg Team verbonden te zijn aan de school als contactpersoon.

Tabel 2. *Weergave van het aantal professionals dat al voor de start van het SZT werkzaam waren op/betrokken bij de school.*

Functie	Al werkzaam/betrokken bij de school	Percentage
Directeur	37	97,4 %
Intern begeleider	50	96,2 %
Schoolcontactpersoon van PPO Rotterdam	42	87,5 %
Schoolmaatschappelijk werker	40	93,0 %
Wijkteammedewerker-op-school	20	48,8 %

Verder hebben we aan de schoolmaatschappelijk werkers gevraagd voor welke organisatie zij werkzaam zijn. Dat varieert. In totaal worden 11 verschillende organisaties genoemd (N = 43).

⁵ Een aantal professionals maakt onderdeel uit van meerdere School Zorg Teams. Zij hebben de vragenlijst voor ieder School Zorg Team ontvangen en zijn daarom dubbel meegerekend in dit aantal.

Voor de wijkteammedewerkers-op-school geldt dat zij aan verschillende wijkteams verbonden zijn. In totaal worden er 26 verschillende wijkteams genoemd (N = 42).

2.2 Interviews

Om nader zicht te krijgen op de wijze waarop School Zorg Teams zich ontwikkelen en de ervaren opbrengsten, namen we in het najaar van 2023 bij enkele School Zorg Teams interviews af.

Interviewleidraad

De semigestructureerde interviews waren bedoeld om nader zicht te krijgen op de opbrengsten van de School Zorg Teams en de werkzame factoren. Voor de interviews stelden we een interviewleidraad op die we afstemden met de opdrachtgever. De vragen in de leidraad waren op drie hoofdthema's gericht: de samenwerking tussen professionals in het SZT, gepercipieerde opbrengsten van het SZT en belangrijkste aandachtspunten/ontwikkelpunten van het SZT voor de komende tijd.

Selectie

In totaal hebben we twaalf interviews afgenomen. De School Zorg Teams die we hebben benaderd voor een interview hebben we op basis van twee criteria geselecteerd, waarna we tot een definitieve selectie zijn gekomen door ook naar een aantal andere achtergrondkenmerken te kijken.

Allereerst hebben we gekeken naar de tevredenheidsscores die teamleden toekenden aan het functioneren van hun School Zorg Team. Dat deden ze op een schaal van 1 tot 10. Per School Zorg Team hebben we de gemiddelde score berekend. Het voornaamste doel van de interviews was om opbrengsten en werkzame factoren van de School Zorg Teams in kaart te brengen, dus daarom selecteerden we scholen met een gemiddeld cijfer dat op tevredenheid wees (≥ 7.9 , percentielscore 75) die in aanmerking kwamen voor de acht interviews met tevreden teams. We vonden het echter belangrijk om ook over ervaren knelpunten meer te weten te komen. Daarom hebben we daarnaast scholen geselecteerd met een relatief laag gemiddeld rapportcijfer (≤ 5.0 , percentielscore 25). Zij kwamen voor de overige vier interviews in aanmerking.

Ten tweede hebben we gekeken naar de datum van de startbijeenkomst van het School Zorg Team. In afstemming met de opdrachtgever hebben we ervoor gekozen om te kiezen voor interviews met teams die al even gestart waren (≥ 6 maanden), zodat teamleden tijdens de interviews voldoende konden vertellen over het proces tot nu toe.

De lijst met School Zorg Teams die aanmerking kwamen voor de acht interviews van tevreden teams en de vier interviews met minder tevreden teams hebben we vervolgens aangevuld met gegevens over de inzet van extra capaciteit en een aantal achtergrondkenmerken. We zochten naar spreiding wat betreft de input: mate waarin urenuitbreiding van het schoolmaatschappelijk werk was gerealiseerd en de aanwezigheid van de wijkteammedewerker-op-school. Daarbij baseerden we ons op informatie uit de vragenlijst. Ook keken we naar voldoende spreiding qua schoolbestuur waaronder een school valt, de wijk waarin de school staat en het leerlingenaantal van de school. Op basis daarvan kwamen we tot een selectie van twaalf School Zorg Teams, die akkoord werd bevonden door de opdrachtgever.

De teamleden van elk School Zorg Team ontvingen van ons een uitnodiging om deel te nemen aan een groepsinterview over het School Zorg Team. Hierin werd een aantal momenten voorgesteld voor een online interview.

Overzicht interviews en deelnemers

De interviews vonden plaats in het najaar van 2023. Het streven was om met twaalf School Zorg Teams in gesprek te gaan over de ontwikkelingen. We nodigden de schoolleider, intern begeleider(s), smw-er(s), wijkteammedewerker(s)-op-school en eventuele andere betrokken zorgprofessionals van twaalf School Zorg Teams uit. Met hen zochten we naar een moment waarop zoveel mogelijk leden uit het SZT konden aansluiten bij het interview, maar waarop in elk geval een persoon van elke organisatie aanwezig kon zijn (school, schoolmaatschappelijk werk, het wijkteam en van PPO). Dat bleek niet voor elk interview haalbaar binnen de termijn van het onderzoek, ook gezien het aantal uren dat betrokken professionals werkzaam zijn op elke school. Bij het kiezen van de momenten hebben we er daarom rekening mee gehouden dat we overkoepelend wel voldoende professionals namen de organisaties spraken. Dat is gelukt. In Tabel 3 is het aantal deelnemers per gesprek weergegeven.

Tabel 3. Deelnemers aan het interview, weergegeven voor elk School Zorg Team.

	Directeur	Intern begeleider ⁶	Schoolmaatschappelijk werk	Wijkteammedewerker-op-school	Schoolcontact-persoon PPO
1	1	3	1	1	1
2	1	1	1	⁷	1
3	1	1	2	(1) ⁸	-
4	1	2	1	1	1
5	-	2	1	1	1
6	-	1	1	-	1
7	1	1	1	2	1
8	-	1	-	1	1
9	1	1	1	-	-
10	1	-	1	1	1
11	1	1	-	1	1
12	-	1	1	-	-

2.3 Inventarisatie kwantitatieve dataverzameling

Gezien het voornemen om de School Zorg Teams ook in 2024 voort te zetten en bepaalde beoogde effecten pas op langere termijn zichtbaar worden, spraken we met de dataspecialisten van samenwerkingsverband PPO en gemeente Rotterdam. We inventariseerden welke kwantitatieve gegevens worden verzameld waarmee ontwikkelingen op de outcome-indicatoren uit het monitorkader kunnen worden gevolgd.

⁶ In dit overzicht scharen we ook andere functionarissen voor leerling-zorg op school die plaatsnemen in het School Zorg Team en deelnemen aan het interview.

⁷ Voor dit School Zorg Team is nog geen wijkteammedewerker-op-school beschikbaar.

⁸ Geen wijkteammedewerker aanwezig, maar wel een brugfunctionaris van een lokale organisatie die kinderen langdurig ondersteunt met als doel dat alle kinderen mee kunnen doen met het reguliere aanbod in de wijk en zo sociaal kapitaal opbouwen.

3 Bevindingen

In dit hoofdstuk presenteren we de bevindingen over ervaringen met en opbrengsten van het School Zorg Team tot nu toe. Dat doen we op basis van de vragenlijst en interviews en aan de hand van de kopjes uit het monitorkader (input, proces, output, outcome). Vervolgens delen we een overzicht van data die gemeente Rotterdam en samenwerkingsverband PPO reeds verzamelen en die met het oog op de verdere ontwikkeling van de School Zorg Teams monitormogelijkheden bieden.

3.1 Ontwikkelingen tot nu toe

Voorafgaand aan het lezen van de bevindingen is het belangrijk om op te merken dat we bij de uitkomsten van de vragenlijst alleen verschillen tussen functiegroepen benoemen wanneer deze significant zijn.

Input

Met de School Zorg Teams voorzien de gemeente Rotterdam, de grote Rotterdamse schoolbesturen, NPRZ en PPO Rotterdam in extra hulpverlening en zorg op school om zo de samenwerking tussen de school, schoolmaatschappelijk werk, het samenwerkingsverband en het wijkteam te intensiveren en te verbeteren.⁹

In de vragenlijst hebben we gevraagd in hoeverre de beoogde extra inzet gerealiseerd wordt. We gaan eerst in op de inzet van de smw-ers en vervolgens op de inzet van de wijkteammedewerkers-op-school.

Urenuitbreiding schoolmaatschappelijk werkers

Met de komst van de School Zorg Teams was de inzet om de capaciteit van het schoolmaatschappelijk werk uit te breiden. Voor het aantal uren inzet van schoolmaatschappelijk werk worden maatwerk-afspraken per school gemaakt.¹⁰ Om zicht te krijgen op de mate waarin de urenuitbreiding gerealiseerd is, stelden we aan zowel directeurs van de scholen als de schoolmaatschappelijk werkers zelf een aantal vragen in de vragenlijst.

Van de directeurs van 38 School Zorg Teams die de vragenlijst invulden, geven 32 directeurs aan dat het aantal uren van schoolmaatschappelijk werk inderdaad is uitgebreid. Van de overige zes directeurs, geeft één directeur aan dat uitbreiding al voorafgaand aan het School Zorg Team was gerealiseerd, met NPO-middelen van de school. Volgens twee directeurs is uitbreiding van smw niet gerealiseerd, omdat er respectievelijk een smw-er uitviel en er geen extra smw-er beschikbaar was om invulling te geven aan de extra uren. Drie directeurs geven tot slot aan niet te weten of de urenuitbreiding gerealiseerd is.

⁹ Opdrachtbeschrijving onderzoek School Zorg Teams, januari 2023.

¹⁰ Nationaal Programma Onderwijs - Rotterdam. School-zorg-teams Op Sterkte. Raamovereenkomst. Vastgesteld op 5 november 2021.

Aan schoolmaatschappelijk werkers stelden we de vraag hoeveel uur zij werkzaam zijn bij het School Zorg Team van een school. Gezien de maatwerkafspraken die per school worden gemaakt wat betreft het aantal uren schoolmaatschappelijk werk, was de verwachting dat variatie in het aantal uren te zien zou zijn. Die verwachting bleek juist. De 43 schoolmaatschappelijk werkers die de vragenlijst invulden waren betrokken bij in totaal 42 School Zorg Teams. Bij 6 van deze School Zorg Teams zijn er twee schoolmaatschappelijk werkers aanwezig. Bij de overige 36 is er één schoolmaatschappelijk werker aanwezig.

Schoolmaatschappelijk werkers die samen met een collega taken oppakken, hebben niet altijd zicht op het totaal aantal uren smw van de school. Om een juist beeld te krijgen van de urenuitbreiding baseren we ons daarom alleen op de antwoorden van de schoolmaatschappelijk werkers die alleen bij een school betrokken is. In juni 2023 was de gemiddelde inzet van smw per school 21 uur ($N = 35$). Het aantal uren van deze smw-ers was gemiddeld genomen met 4 uur en driekwartier (4,8 uur) uitgebreid sinds de start van het School Zorg Team.

In de gesprekken die we met twaalf School Zorg Teams voerden, hebben we eveneens gevraagd naar de urenuitbreiding van het schoolmaatschappelijk werk.

Op de meeste van deze scholen was het aantal uren uitgebreid en is (of zijn) de schoolmaatschappelijk werker(s) drie á vier dagen per week werkzaam op school. Voorheen waren zij één tot twee dagen per week werkzaam op school. Op drie scholen vond nog geen uitbreiding van het aantal uren nog plaats. Dit werd op twee scholen nog niet nodig geacht, onder andere vanwege de aanwezigheid van andere professionals in de school. Een van deze scholen breidt het aantal uren per januari echter wel uit, van één naar twee dagen per week. Op een school vond tot slot nog geen urenuitbreiding plaats, omdat de huidige schoolmaatschappelijk werker ook werkzaam is op andere scholen en daardoor niet kan uitbreiden (en de school het niet wenselijk acht om naast de huidige medewerker een nieuwe schoolmaatschappelijk werker aan te stellen). Op een andere school vond geen urenuitbreiding plaats omdat er geen uren smw beschikbaar zijn bij de aanbieder van het maatschappelijk werk van de school.

Aanwezigheid van de wijkteammedewerker-op-school

Naast de urenuitbreiding van het schoolmaatschappelijk werk wordt er met het vormen van een School Zorg Team een vaste wijkteammedewerker-op-school aangesteld. Voorafgaand aan de School Zorg Teams waren er al wel wijkteammedewerkers die als contactpersonen aan scholen waren verbonden, maar zij waren nog niet op vaste momenten op school aanwezig. In de vragenlijst stelden wij vragen aan directeurs en de wijkteammedewerkers-op-school over de realisatie van de aanwezigheid van het wijkteam op school.

Uit de antwoorden van de directeurs van 38 School Zorg Teams die in juni 2023 de vragenlijst invulden, bleek dat er op 33 scholen een wijkteammedewerker-op-school aanwezig was. Voor 5 School Zorg Teams was dat nog niet het geval. Ook stelden we aan de directeurs de vraag of de aanwezigheid conform afspraak verliep. Volgens 23 directeurs gebeurde dat inderdaad. Volgens 8 directeurs was dit niet het geval en twee directeurs gaven aan dit niet te weten. In de toelichting van degenen die aangaven dat de inzet van de wijkteammedewerker-op-school niet verliep zoals was afgesproken, wezen de meesten op de tekorten bij het wijkteam waaraan de school gekoppeld is. Daardoor was er volgens hen nog geen wijkteammedewerker-op-school gestart, lag de ureninzet lager dan afgesproken of was er geen vervanging voor de wijkteammedewerker-op-school die startte maar inmiddels was

vertrokken. Ook wezen drie respondenten erop dat de wijkteammedewerker-op-school veel afwezig was of op of andere momenten aanwezig was dan was afgesproken.

Ook aan de wijkteammedewerkers-op-school zelf stelden we in juni 2023 vragen in de vragenlijst. We vroegen onder andere hoeveel uur per week zij op school aanwezig zijn. Van de 41 wijkteammedewerkers-op-school van 41 School Zorg Teams die de vragenlijst invulden, zijn 19 als enige medewerker vanuit het wijkteam aan de school gekoppeld. De andere 22 medewerkers geven aan dat er naast hen nog een wijkteammedewerker aan het School Zorg Team is verbonden. Gemiddeld genomen is het aantal uren inzet per week vanuit het wijkteam 4 uur.

Het merendeel van de wijkteammedewerkers-op-school geeft aan dat het aantal uren dat zij werken, overeenkomt met wat is afgesproken. Twee wijkteammedewerkers-op-school werken meer uren en vijf wijkteammedewerkers-op-school minder uren dan is afgesproken. De wijkteammedewerkers-op-school die meer uren werken, geven aan dat ze extra huisbezoeken doen en extra gesprekken voeren met ouders of aanwezig zijn in de ouderkamer op school. Twee van de wijkteammedewerkers-op-school die minder uren werken, geven aan dat urenuitbreiding vanaf schooljaar 2023-2024 zal plaatsvinden. De drie anderen geven aan dat ze onvoldoende werk hebben om de 4 uur te kunnen vullen, omdat leerkrachten en ouders ze onvoldoende weten te vinden.

In de interviews met de School Zorg Teams hebben we eveneens gevraagd naar de aanwezigheid van een wijkteammedewerker-op-school.

Op een School Zorg Team na heeft elk team één medewerker (op 8 scholen) of twee wijkteammedewerkers-op-school (op 3 scholen). In totaal is het wijkteam daarmee 4 uur beschikbaar voor de school. Daarbij hebben enkele teams wel met wisselingen van medewerker(s) te maken gehad.

Op een van de scholen waar twee medewerkers zijn, heeft een van de medewerkers echter te horen gekregen dat diens contract niet wordt verlengd. Het is nog onduidelijk of de school een nieuwe wijkteammedewerker-op-school krijgt.

Op de meeste scholen zijn de medewerkers in totaal 4 uur aanwezig op school. Op een school is de medewerker 2 uur op school aanwezig en de overige 2 uur bereikbaar op afstand om te sparren en op een andere school wisselt de beschikbaarheid van de wijkteammedewerker.

Het School Zorg Team dat nog geen medewerker heeft, wijt dit aan de personele tekorten bij het wijkteam van de wijk waarin de school zich bevindt.

Personele wisselingen in het School Zorg Team

Wat betreft de extra capaciteit die met de School Zorg Teams beschikbaar is gekomen, hebben we tot slot gevraagd in hoeverre er sprake is geweest van personele wisselingen van leden van het School Zorg Team sinds de start van het School Zorg Team. Daarbij zijn we uitgegaan van de antwoorden van directeurs in de vragenlijst. Volgens 18 directeurs zijn er geen personele wisselingen in het School Zorg Team geweest. Wanneer er wel personele wisselingen plaatsvonden, zien we dat dat in de meeste gevallen om 1 wisseling gaat. In Tabel 4 zijn gegevens over personele wisselingen opgenomen.

Tabel 4. Aantal gerapporteerde wisselingen in het School Zorg Team volgens directeuren (N= 38).

Aantal wisselingen per School Zorg Team	Frequentie	Percentage
0	18	47%
1	12	32%
2	4	11%
3	2	5%
>3	2	5%

Van de personele wisselingen in de School Zorg Teams, kwamen wisselingen van de wijkteammedewerkers-op-school het meeste voor, met in een van de teams zelfs drie wisselingen van wijkteammedewerker. Zie Tabel 5.

Tabel 5. Aantal gerapporteerde wisselingen in het School Zorg Team volgens directeuren, weergegeven per functiegroep (N=38)¹¹.

	Intern begeleider(s)	Schoolmaatschappelijk werker(s)	Schoolcontactpersoon PPO	Wijkteammedewerker(s)-op-school
0 wisselingen	34	30	30	23
1 wisseling	4	5	6	8
2 wisselingen		1	1	1
3 wisselingen				1

Proces

Met de School Zorg Teams voorzien de gemeente Rotterdam, de grote Rotterdamse schoolbesturen, NPRZ en PPO Rotterdam in extra hulpverlening en zorg op school om zo, onder regie van de school, de samenwerking tussen de school, schoolmaatschappelijk werk, het samenwerkingsverband en het wijkteam te intensiveren en te verbeteren.¹²

Redenen voor het vormen van een School Zorg Team

Gezien de regie die bij de scholen ligt, hebben we aan de directeuren en intern begeleiders gevraagd wat voor hen de reden was dat zij een School Zorg Team wilden vormen. De meest genoemde redenen hebben betrekking op het bevorderen van een snellere en efficiëntere samenwerking tussen onderwijs en zorg. De verwachting van de scholen is dat door de kortere lijnen het onderwijs en de zorg beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Een aantal noemt de verwachting dat de aanwezigheid van de wijkteammedewerker-op-school ervoor zal zorgen dat ouders van leerlingen hulpverlening als laagdrempeliger zullen ervaren. Andere redenen die voor een deel van de scholen een rol hebben gespeeld in het gebruikmaken van het aanbod om een School Zorg Team te vormen, zijn de ervaren toegenomen (complexiteit van) zorgvragen, het reeds aanwezige zorgaanbod te versterken, een meer preventief zorgaanbod te kunnen doen, het verlichten van de werkdruk van de onderwijsprofessionals, en het vergroten en versterken van het handelingsvermogen van betrokken professionals. Een klein deel van de scholen benoemt tot slot dat zij een School Zorg Team vormen omdat de gemeente en/of het schoolbestuur besloten heeft dat dit moest gebeuren.

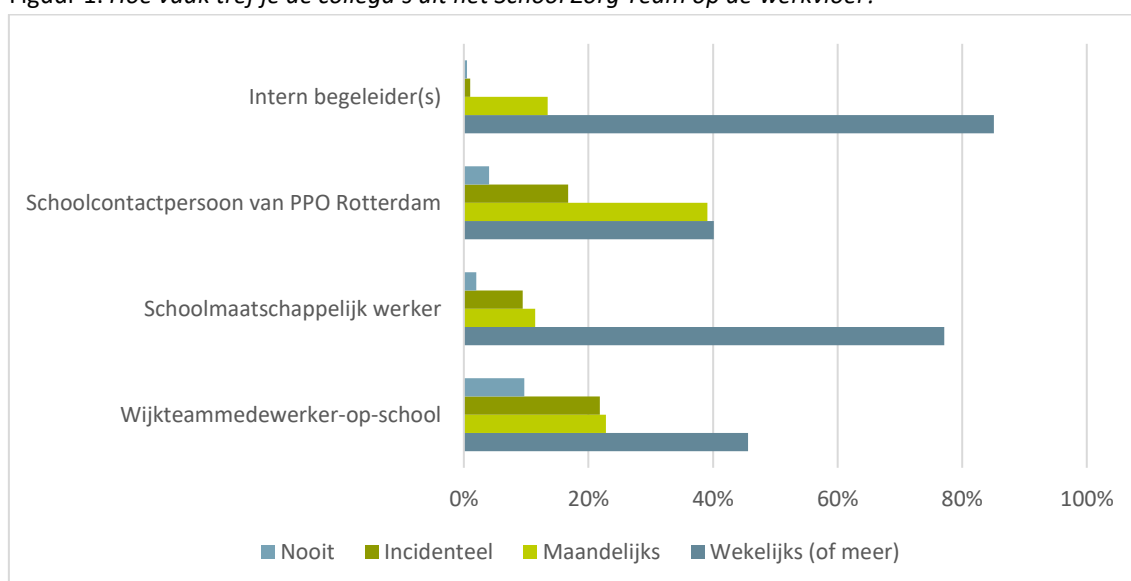
¹¹ Respondenten konden ook 'niet van toepassing' aanvinken wanneer een functie bijvoorbeeld niet aanwezig was op school. Daarom telt niet alles op tot 38.

¹² Opdrachtbeschrijving onderzoek School Zorg Teams, januari 2023.

Ontmoeting op school

Vervolgens hebben we de respondenten gevraagd hoe vaak de professionals van het School Zorg Team elkaar op de werkvloer treffen (Figuur 1). De professionals treffen de intern begeleiders het vaakst op de werkvloer, 85% van de overige respondenten geeft aan hen wekelijks of vaker te zien. Smw-ers treft men daarna het vaakst, 77% van de anderen geeft aan hen wekelijks of vaker te zien. De wijkteammedewerker-op-school en schoolcontactpersoon van PPO Rotterdam ontmoet men minder vaak. De meesten geven aan hen maandelijks (respectievelijk 23% en 39%) of incidenteel (respectievelijk 22% en 17%) te zien op de werkvloer. Deze gegevens liggen in de lijn der verwachting, gezien het aantal uren dat elke functiegroep heeft voor het werk op school. Intern begeleiders en smw-ers hebben relatief het meeste aantal uren en de schoolcontactpersonen van PPO hebben relatief het minste.

Figuur 1. Hoe vaak tref je de collega's uit het School Zorg Team op de werkvloer?¹³

Overlegstructuur

Ook in de interviews hebben we gevraagd naar hoe (vaak) professionals elkaar treffen. Als het gaat om de overlegstructuur die de School Zorg Teams hanteren, zien we dat de verschillende teams hierin verschillende keuzes maken. Een deel van de teams heeft frequent een overlegmoment als team staan. Andere teams spreken elkaar minder frequent in teamverband maar afhankelijk van casuïstiek wel geregeld een-op-een of met de betrokken professionals. Sommige teams bouwen voort op de overlegstructuur die er met het Multidisciplinair Overleg (MDO) of het Onderwijs Zorg Overleg (OZO) al was en andere teams starten een nieuw overlegmoment. Tijdens overleggen waar alle SZT-leden bij elkaar komen, kijken alle leden vanuit hun eigen expertise naar ingebrachte casuïstiek, stellen ze elkaar kritische vragen en geven ze elkaar adviezen. Op basis daarvan worden vervolgacties uitgezet.

¹³ N= 201 voor de vraag hoe vaak de andere professionals de intern begeleider(s) treffen. N= 197 voor de schoolcontactpersoon van PPO, N= 201 voor de schoolmaatschappelijk werker en N= 206 voor de wijkteammedewerker-op-school.

Geformuleerde doelen

Aan alle professionals van de School Zorg Teams is gevraagd aan welke doelen zij in hun team werken. Dat werd gedaan met een open vraag. Het aantal doelen dat respondenten hebben ingevuld varieert van 1 tot 7. Gemiddeld genomen hebben respondenten 2 à 3 doelen ingevuld.

De analyse van doelen die respondenten noemen, is gedaan aan de hand van de succesindicatoren die de gemeente Rotterdam, de grote schoolbesturen (PCBO, BOOR, RVKO, Kind en Onderwijs Rotterdam), NPRZ en PPO vooraf formuleerden, te weten:

- de sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen worden vergroot;
- de ouderbetrokkenheid/het educatief partnerschap wordt vergroot;
- de samenwerking tussen de professionals in het School Zorg Team wordt verbeterd;
- er is tijdig en passende hulp voor kinderen;
- de tevredenheid van leerkrachten stijgt.

Deze succesindicatoren vormden de codes voor de analyse van de doelen. Daarnaast hebben we gekeken of ook doelen genoemd worden, die over andere zaken gingen. Deze doelen kregen de code 'Anders'. In Tabel 6 staat de frequentie van genoemde doelen, weergegeven per code.¹⁴

Tabel 6. *Het aantal keer dat doelen genoemd zijn door respondenten, weergegeven per hoofdcode.*

Doel	Frequentie
De samenwerking tussen de professionals in het SZT wordt verbeterd	118
Er is tijdig en passende hulp voor kinderen	97
De ouderbetrokkenheid/het educatief partnerschap wordt vergroot	40
De sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen worden vergroot	5
De tevredenheid van leerkrachten stijgt	0
Anders	86

Het meest genoemde doel is het verbeteren van de samenwerking tussen de professionals in het School Zorg Team. Respondenten die doelen formuleren die op deze succesindicator betrekking hebben, noemen deze veelal algemeen. Een voorbeeld: *Vooraf werken aan de onderlinge samenwerking; op gezette tijden verwachtingen naar elkaar uitspreken*. Ook wordt het doel om *kortere lijnen* te creëren tussen het onderwijs en zorgpartners vaak genoemd. Meer specifieke doelen die genoemd worden, hebben onder andere betrekking op het op vaste momenten overleggen met elkaar, casuïstiek bespreken, het maken van duidelijke afspraken over wie welke taak oppakt en het versterken van het onderlinge vertrouwen. Een ander doel dat we meerdere keren zagen en gerelateerd is aan de samenwerking tussen onderwijs- en zorgprofessionals, ging over onderlinge kennisuitwisseling tussen betrokken professionals. Hierover zagen we 16 doelen terug (gecodeerd onder 'Anders').

Wanneer het gaat om het zorgen voor tijdige en passende hulp voor kinderen, zien we dat respondenten naast de algemeen geformuleerde doelen – *kortere routes, sneller uitzetten zorg* –, doelen formuleren die gaan over het creëren van een preventief aanbod, het vroegtijdiger signaleren van knelpunten in de ontwikkeling van kinderen en/of het gezin, het beter zicht hebben op de ontwikkeling en ingezette hulp voor kinderen en gezinnen – *met elkaar hebben we de zorgleerlingen in*

¹⁴ Een aantal van de genoemde doelen hebben we als 'onduidelijk' gecodeerd en zijn in de verdere analyse niet meegenomen, omdat we deze niet konden duiden. Een voorbeeld van zo'n antwoord: 'ondersteuning' of 'casuïstiek'.

beeld en kunnen we de tijd om hulp in te zetten verkorten – en het indien nodig sneller doorverwijzen naar externe zorginstanties.

De succesindicator over het vergroten van de ouderbetrokkenheid/het vergroten van het educatief partnerschap zien we 40 keer terug. Ook worden relatief vaak doelen beschreven die gaan over de toegang van ondersteuning voor ouders (gecodeerd onder 'Anders'). In die gevallen wordt veelal de zichtbaarheid van het wijkteam genoemd. Het doel om de zichtbaarheid van het wijkteam te vergroten werd overigens ook genoemd in relatie tot het team op school. Het vergroten van de zichtbaarheid van het wijkteam voor onderwijsprofessionals zodat zij meer bekend worden met de werkwijze van het wijkteam, zagen we meermaals terug.

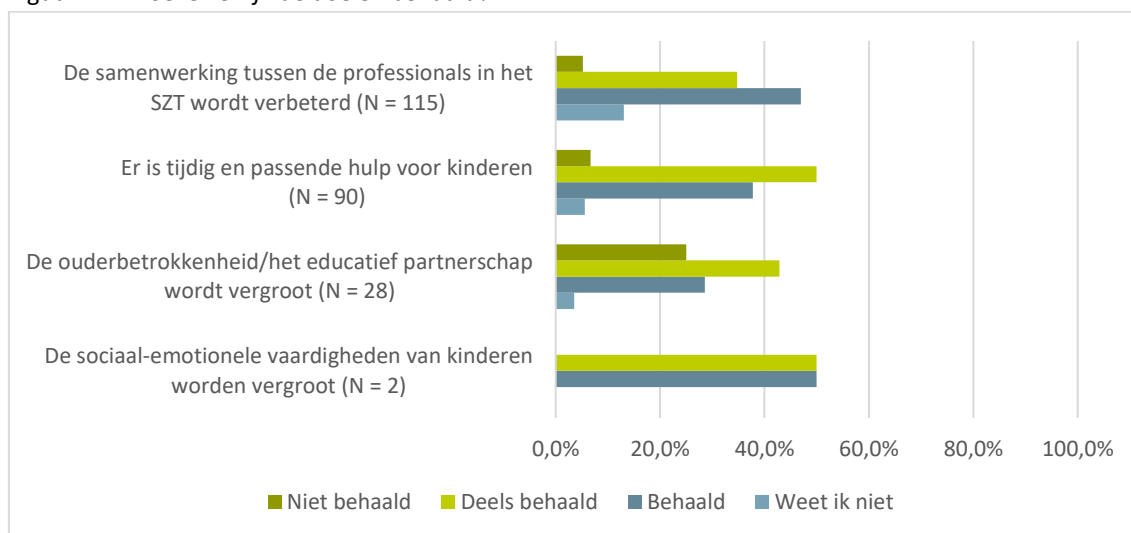
Doelen die respondenten formuleerden in de vragenlijst, gingen slechts in 5 gevallen over het versterken van de sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen. Daarnaast herkennen we de succesindicator over de tevredenheid van leerkrachten niet terug in de doelstellingen die respondenten in de vragenlijst deelden. Wel zagen we dat 3 respondenten een doel beschreven dat ging over het verlichten van de zorgtaak voor onderwijsprofessionals (gecodeerd als 'Anders').

Andere doelen die genoemd werden onder de categorie 'anders' hadden in 14 gevallen betrekking op het vergroten van kanselijkheid en in 3 gevallen op armoedebestrijding.

Voortgang met betrekking tot het behalen van de doelen

Aan de respondenten uit de School Zorg Teams die in de eerste helft van schooljaar 2022-2023 of eerder gestart zijn, hebben we gevraagd in hoeverre de doelen waaraan zij werken al behaald zijn. In Figuur 2 is weergegeven of de doelen behaald, niet behaald of deels behaald zijn. Over het algemeen zien we dat veel van de doelen al (deels) behaald zijn.

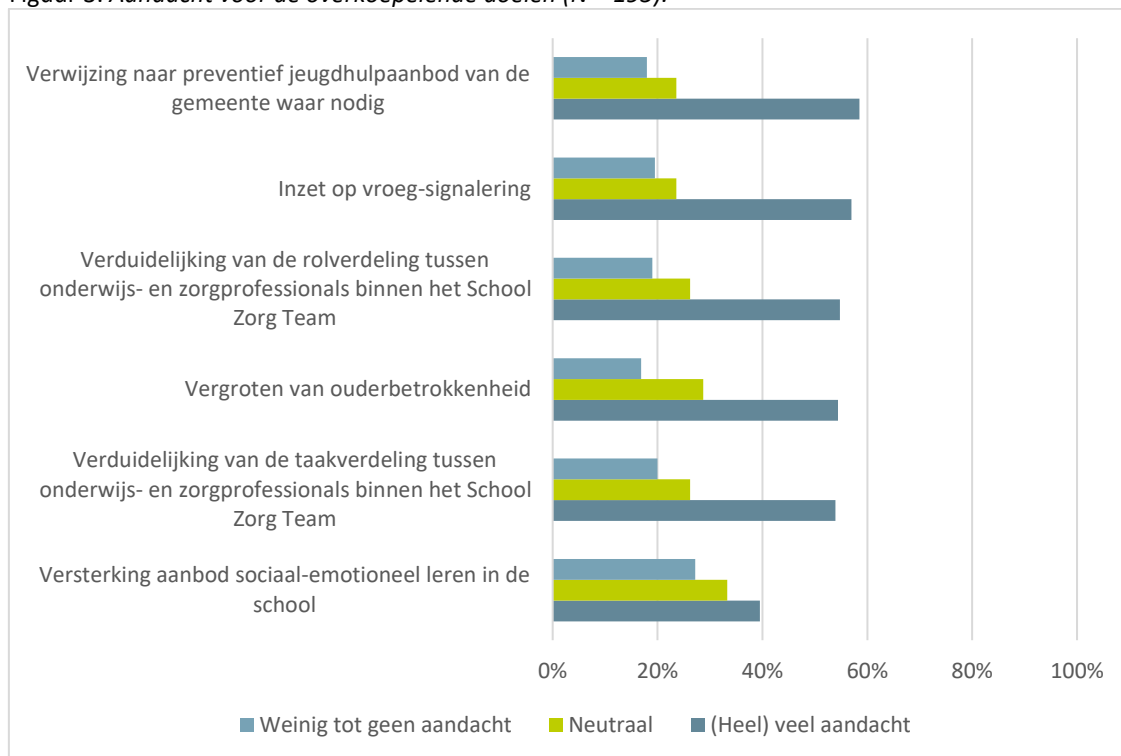
Figuur 2. In hoeverre zijn de doelen behaald?

Aandacht voor de overkoepelende doelen

Naast de doelen die de School Zorg Teams zelf opstellen, hebben we gevraagd in hoeverre er aandacht uit gaat naar doelen die overkoepelend zijn geformuleerd door de gemeente Rotterdam, de 3 grote schoolbesturen, NPRZ en PPO Rotterdam. In Figuur 3 is te zien dat de meeste aandacht uitgaat naar het verwijzen naar preventief jeugdhulpaanbod van de gemeente waar nodig. Er gaat relatief het minste aandacht uit naar het versterken van het aanbod voor sociaal-emotioneel leren binnen de school.

Figuur 3. Aandacht voor de overkoepelende doelen (N = 195).

Overkoepelend zijn ook enkele uitgangspunten geformuleerd die betrekking hebben op het proces. Deze staan in de raamovereenkomst. Eén daarvan is dat elk School Zorg Team beschikt over een vaste voorzitter/een vast aanspreekpunt. Uit de vragenlijst blijkt dat er bij een meerderheid van de School Zorg Teams een vast aanspreekpunt of vaste voorzitter aanwezig is. In totaal geeft 64% van de respondenten dit aan. 17% geeft aan dat er geen vast aanspreekpunt of vaste voorzitter is en 20% van de respondenten weet het niet.

Voorzitterschap/regiehouder

Uit de interviews komt wat betreft het hebben van een vaste voorzitter/een vast aanspreekpunt bij het School Zorg Team een vergelijkbaar beeld naar voren als uit de vragenlijst. De meerderheid heeft een vaste voorzitter, door de geïnterviewden ook wel regiehouder van het School Zorg Team genoemd. In de meeste gevallen vervult de intern begeleider of directeur die rol. Wanneer het de directeur is, gaat het voornamelijk over het voorzitten van de overleggen van het SZT. Als intern begeleiders de rol van voorzitter bekleden, zijn ze ook vaak meer inhoudelijk bij casuïstiek betrokken.

Een ander uitgangspunt is dat de casusregie na de intake bij de deelnemer van het School Zorg Team ligt die met de casus is belast. We hebben gevraagd in hoeverre het helder is bij wie uit het School Zorg Team de casusregie/dossierverantwoordelijkheid is belegd. Iets meer dan de helft van de respondenten (55%) geeft aan dat dit vaak of altijd helder is. Vervolgens hebben we gekeken in hoeverre dit verschilt per functiegroep. Met name voor de directeurs en wijkteammedewerkers-op-school is het helder bij wie een casusregie ligt na de intake. Respectievelijk 72% en 68% van hen geeft aan dat dit vaak of altijd helder is. Dat is meer dan van de schoolcontactpersonen van PPO (44%) en de smw-ers (43%), maar verschilt niet significant van de intern begeleiders (51%).

Casusregie

Uit de interviews komt naar voren dat bij wie casusregie belegd is, afhangt van de inhoud van een casus. In principe is de casusregie belegd bij de professional die het meest kennis heeft van de ondersteuning die nodig is of die wordt ingezet. Soms wordt hier echter van afgeweken, omdat een andere professional uit het School Zorg Team al een vertrouwensband met een ouder heeft opgebouwd. In dat geval behoudt deze professional de regie zodat de continuïteit in het contact met de ouder behouden kan worden.

Taakverdeling

Aan de scholen die deel hebben genomen aan de interviews is gevraagd hoe de taakverdeling binnen het School Zorg Team eruitziet. Hoewel er kleine nuanceverschillen te zien zijn tussen de teams, herkennen we op hoofdlijnen een vergelijkbare taakverdeling.

Over het algemeen zien we dat intern begeleiders en/of schoolmaatschappelijk werkers op scholen het eerste aanspreekpunt zijn voor teamleden op school als er ondersteuningsbehoeften van leerlingen worden gesignaleerd. Zij maken een inschatting van benodigde ondersteuning en brengen een casus indien nodig in tijdens overleg van het School Zorg Team of tijdens een-op-een-overlegmomenten met andere leden van het SZT. In hoeverre zij het nodig achten om een casus met de andere SZT-leden te bespreken, hangt bij de meeste teams af van het type gesignaleerde problematiek, de oorsprong van of setting waarin problematiek zich voordoet en of ze het waardevol achten om over de casus te sparren met professionals met andere expertise.

Intern begeleiders zijn vervolgens leidend bij casuïstiek als wordt gesignaleerd dat leerlingen extra ondersteuning nodig hebben op leergebieden. Het gaat dan om ondersteuningsvragen in de klas en ondersteuning die wordt verzorgd richt zich zowel op die voor leerlingen als die voor leerkrachten.

Ook schoolcontactpersonen van PPO denken met de school mee over benodigde ondersteuning aan leerlingen in de klas. De schoolcontactpersoon neemt deel aan overleggen over casuïstiek, observeert leerlingen in de klas en stemt af welke eventuele extra ondersteuning nodig is. In overleg met school en ouders kan worden besloten arrangementen in te zetten, zoals ambulante begeleiding, leesbehandeling of kan een toelaatbaarheidsverklaring voor speciaal (basis)onderwijs worden afgegeven.

Schoolmaatschappelijk werkers zijn voor ouders benaderbaar om opvoedondersteuning te bieden en worden door professionals op school betrokken wanneer er problematiek speelt in de thuissituatie van leerlingen. Ook vormen ze een schakel voor ouders en de school met externe partners. Smw-ers voeren gesprekken met kinderen en ouders. Op verschillende scholen leveren smw-ers ook preventieve inzet door het verzorgen van trainingen aan individuele of groepjes leerlingen. Deze trainingen zijn bijvoorbeeld gericht op het vergroten van het zelfvertrouwen of de weerbaarheid of op het reguleren van emoties en gedrag, of bijeenkomsten voor ouders rondom thematiek die speelt. Hoe omvangrijk het takenpakket van de smw-er is, verschilt per School Zorg Team, afhankelijk van wat men nodig acht en afhankelijk van wat men gezien de omvang van de aanstelling mogelijk acht.

Wijkteammedewerkers worden betrokken bij casuïstiek waarbij (een deel van) de ondersteuningsvraag gerelateerd is aan de thuissituatie of wanneer het vermoeden bestaat dat specialistische of langdurige hulp nodig is. Ze hebben een consulterende rol voor de school en ouders, vooral als het gaat om het formuleren van hulpvragen, en vormen de verbinding met het wijkteam van de wijk waarin de school staat. Hierdoor kunnen ze de school na aanmelding van een casus bij het wijkteam op de hoogte houden van de voortgang van het proces (ligt een casus nog op de stapel of is die opgepakt). Voor aanmeldingen bij andere wijkteams geldt dit niet. Bij sommige School Zorg Teams is de wijkteammedewerker-op-school ook op vaste momenten op school aanwezig en zichtbaar voor ouders (bijvoorbeeld door ouders te verwelkomen bij de ingang van de school of tijdens inloopuren) en/of werkt de wijkteammedewerker-op-school nauw samen met de smw-er(s) en sluit deze al in een vroeg stadium, op verzoek van de smw-er en met toestemming van ouder(s), aan bij gesprekken met ouders. Op die manier wordt vertrouwen opgebouwd bij ouders, is de wijkteammedewerker op de hoogte van ondersteuning die geboden wordt en kan de medewerker indien nodig (na verloop van tijd) sneller hulp uit het wijkteam inschakelen of specialistische hulp aanvragen.

Ondernomen activiteiten/ingezette interventies

Aan de School Zorg Teams is gevraagd wat zij tot nu toe aan activiteiten hebben ondernomen. Respondenten geven aan de afgelopen periode te hebben geïnvesteerd in het (verder) vormgeven van de samenwerking tussen de intern begeleiders, smw-er en wijkteam-medewerker-op-school. Een aantal respondenten geeft daarbij aan dat ouders en/of leerkrachten over de komst van het School Zorg Team is geïnformeerd, bijvoorbeeld middels een bericht in de nieuwsbrief van school en tijdens presentaties op ouderbijeenkomsten van school. Ook geven enkele respondenten aan dat zij andere School Zorg Teams hebben benaderd om te inventariseren hoe zij het team hebben vormgegeven. Verder beschrijven veel respondenten dat ze als School Zorg Team overleg met elkaar voeren. Sommigen houden het bij deze algemene beschrijving. Andere respondenten beschrijven dat ze overleg hebben over casuïstiek en dat ze daarbij met elkaar afstemmen wie welke taken oppakt. Hierbij benoemt een deel van de respondenten ook dat er vaste momenten zijn gepland om de samenwerking gezamenlijk te evalueren.

Een groot deel van de andere activiteiten die zijn genoemd, is gericht op het bereiken van ouders. Zo worden het organiseren van bijeenkomsten en koffie-ochtenden voor ouders genoemd, net als het geven van voorlichting aan ouders over/verwijzen van ouders naar fondsen waarvan zij gebruik kunnen maken en het inzetten van tolken als ouders weinig tot geen Nederlands spreken. Bij het bereiken van ouders wordt in veel gevallen expliciet genoemd dat er wordt gewerkt aan het vergroten van de zichtbaarheid van de smw-er en de wijkteammedewerker-op-school. Activiteiten waarmee de teams dit willen bereiken, zijn de aanwezigheid van deze professionals op het schoolplein, in de ouderkamer op school, tijdens inloop-/spreekuren op school of door bij bepaalde oudergesprekken aan te sluiten.

Ongeveer 20 respondenten geven aan dat er nog onvoldoende of geen activiteiten zijn ondernomen. Voor een deel van deze respondenten geldt dat het School Zorg Team pas net is gestart, dus dat activiteiten nog plaats moeten vinden. Tot slot zijn er ongeveer 10 respondenten die aangeven dat zij geen zicht hebben op activiteiten die het School Zorg Team onderneemt.

Uit de interviews komt een vergelijkbaar beeld naar voren wat betreft ondernomen activiteiten sinds de start van het School Zorg Team. Professionals overleggen met elkaar en zetten in op het bereiken van zowel het team op school als ouders van leerlingen.

Aandacht voor de sociaal-emotionele vaardigheden van leerlingen

Een van de vijf succesindicatoren die de stuurgroep van de School Zorg Teams opstelde, is 'de sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen worden vergroot'. Daarom hebben we in de interviews aan we de teams gevraagd op welke manier aandacht uitgaat op school naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Alle scholen zetten in op de sociaal-emotionele vaardigheden van leerlingen. Daarbij wordt opgemerkt dat dit ook voor de start van de School Zorg Teams al gebeurde. Scholen maken gebruik van verschillende programma's, zoals de Kanjertraining en Vreedzame School. Met de komst van de School Zorg Teams is het aanbod op een aantal scholen verder uitgebreid met trainingen die in veel gevallen worden verzorgd door de smw-ers. Op een van de scholen is daarnaast een pedagogisch coach aangesteld die zich specifiek richt op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Preventieve inzet

In de interviews hebben we daarnaast specifiek gevraagd naar de preventieve inzet die School Zorg Teams hebben gerealiseerd. Op basis van gegeven antwoorden ontstaat het volgende beeld:

De extra capaciteit die beschikbaar is gekomen met het School Zorg Team zorgt ervoor dat leerkrachten geneigd zijn om ondersteuningsbehoeften die zij signaleren bij kinderen in hun klas, sneller te melden om hierover vroegtijdig advies in te winnen. Zo werd in een interview aangegeven door een ib-er: *“Leerkrachten geven sneller signalen door en komen sneller met hun issues naar bijvoorbeeld [naam smw-er]. Dit komt omdat ze nu weten dat er een plek is voor hun zorgen en dat zaken worden opgepakt. Wanneer zij het gevoel hebben dat er toch niks mee gedaan wordt, omdat er toch geen hulp beschikbaar is, zullen ze signalen ook niet bespreken.”* Op sommige scholen vraagt dit nog extra aandacht de komende tijd, omdat leerkrachten gewend zijn geraakt om pas laat anderen om hulp te vragen bij ondersteuningsbehoeften. Zo geeft een schoolleider aan: *“Leraren zijn gewend om alleen de hele zware casussen door te geven. Leerlingen in ‘de laag eronder’, waarover ze zich eigenlijk ook zorgen maken, melden ze vaak niet. We willen ze aansporen ook over leerlingen waarbij ze een onderbuikgevoel hebben, vaker aan te kaarten. Niet om gelijk hulp in te zetten, maar zodat op tijd kan worden meegedacht.”*

De extra capaciteit zetten scholen daarnaast bewust in om het preventieve aanbod uit te breiden. Hierin speelt met name de schoolmaatschappelijk werker een belangrijke rol. Het informele contact dat schoolmaatschappelijk werkers met ouders hebben, blijkt hierin belangrijk. Met de urenuitbreiding zijn zij nog vaker aanwezig op school waardoor zij een bekend gezicht worden voor ouders en vaker informeel contact hebben. Daarmee ontstaat er vertrouwen en zijn ouders eerder geneigd om hulp te vragen bij bijvoorbeeld het aanvragen van een ov-kaart en dat biedt smw-ers bijvoorbeeld een ingang om het ook over andere zaken te hebben en bijvoorbeeld te noemen dat een kind of gezin in aanmerking komt voor een bepaald fonds.

Daarnaast verzorgt de schoolmaatschappelijk werker op meerdere scholen trainingen aan leerlingen, zoals in het kader op de vorige pagina staat beschreven. Ook wordt de schoolmaatschappelijk werker ingezet om vroegtijdige signalering van ondersteuningsvragen van leerlingen te versterken. Dat doen smw-ers door zelf aanwezig te zijn in de klassen, maar ook door leerkrachten te begeleiden in het signaleren van ondersteuningsbehoeften.

Ook van de aanwezigheid van de wijkteammedewerkers-op-school gaat een preventieve werking uit volgens geïnterviewden. Zij groeten ouders bijvoorbeeld bij de start van schooldagen en/of bevinden zich op een vaste plek op school, een kantoor of ouderkamer bijvoorbeeld, waar ouders terecht kunnen met vragen over huisvesting, zorg of financiën. Ouders zijn hierdoor in een vroeger stadium geholpen.

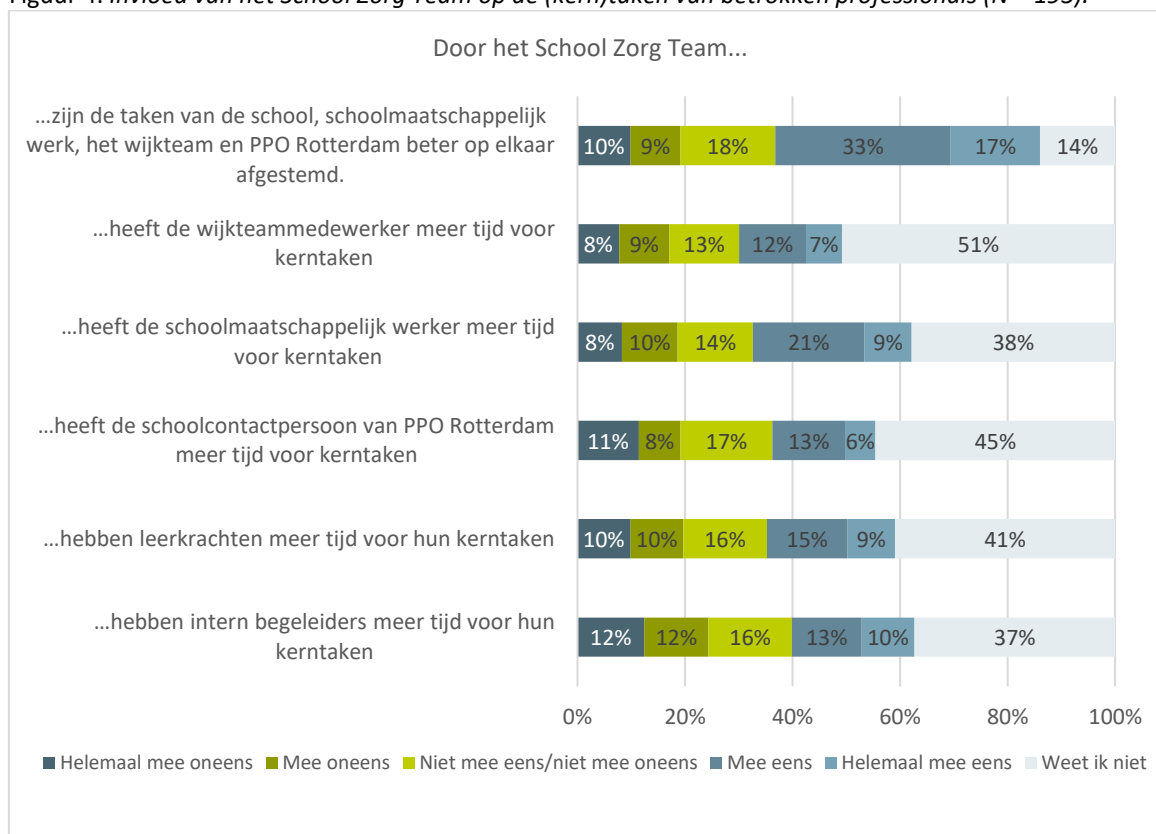
Output

Bij de output van de School Zorg Teams kijken we naar de gepercipieerde opbrengsten op korte termijn.

Gepercipieerde opbrengsten voor onderwijs- en zorgprofessionals

Allereerst kijken we naar het effect van de School Zorg Teams op de taken van onderwijs- en zorgprofessionals. In de vragenlijst stelden we respondenten de vraag in hoeverre de School Zorg Teams van invloed zijn op de taken van betrokken professionals (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). We legden respondenten enkele stellingen voor gericht op taakafstemming en tijd voor kerntaken.

Figuur 4. Invloed van het School Zorg Team op de (kern)taken van betrokken professionals (N = 193).

Ongeveer de helft van de respondenten (49%) is het ermee eens dat het School Zorg Team een positief effect heeft op de taakafstemming tussen school, schoolmaatschappelijk werk, het wijkteam en PPO Rotterdam. Ongeveer een vijfde is het hier niet mee eens en een vijfde heeft hierover geen uitgesproken mening.

Betere afstemming en een beter beeld van elkaars werk en ieders inspanning

In de interviews geven vrijwel alle teams aan dat de lijntjes tussen partijen korter zijn geworden door de urenuitbreiding van het schoolmaatschappelijk werk en/of de aanwezigheid van de wijkteammedewerker-op-school. Dit maakt het voor professionals makkelijker om snel met elkaar te sparren over casuïstiek en om vervolgacties beter op elkaar af te stemmen. De nabijheid zorgt er bovendien voor dat men een beter beeld en daarmee ook meer begrip voor elkaars werk krijgt. Zo gaf een intern begeleider in een interview aan: *“Bij ons was er frustratie over wachtlijsten bij het wijkteam. Bij het wijkteam was er wel frustratie over waarom de school aanmeldingen niet sneller oppakt. Als je dan bij elkaar in hetzelfde kantoor zit, dan zie je wat iedereen doet en dat er bij ons bijvoorbeeld steeds kinderen binnenlopen. Je leert elkaar en elkaars werk beter kennen.”*

Als het gaat om het effect van het School Zorg Team op de tijd voor kerntaken, zien we dat een groot deel van de respondenten aangeeft dit (nog) niet te weten. Dat geldt voor elke functiegroep. Ongeveer een vijfde van de respondenten geeft aan het er (helemaal) mee eens te zijn dat het SZT een positief effect heeft op de beschikbare tijd voor kerntaken. Voor de schoolmaatschappelijk werkers is dit zelfs nog iets positiever: 30% van de respondenten geeft aan dat de schoolmaatschappelijk werker nu meer tijd voor kerntaken heeft.

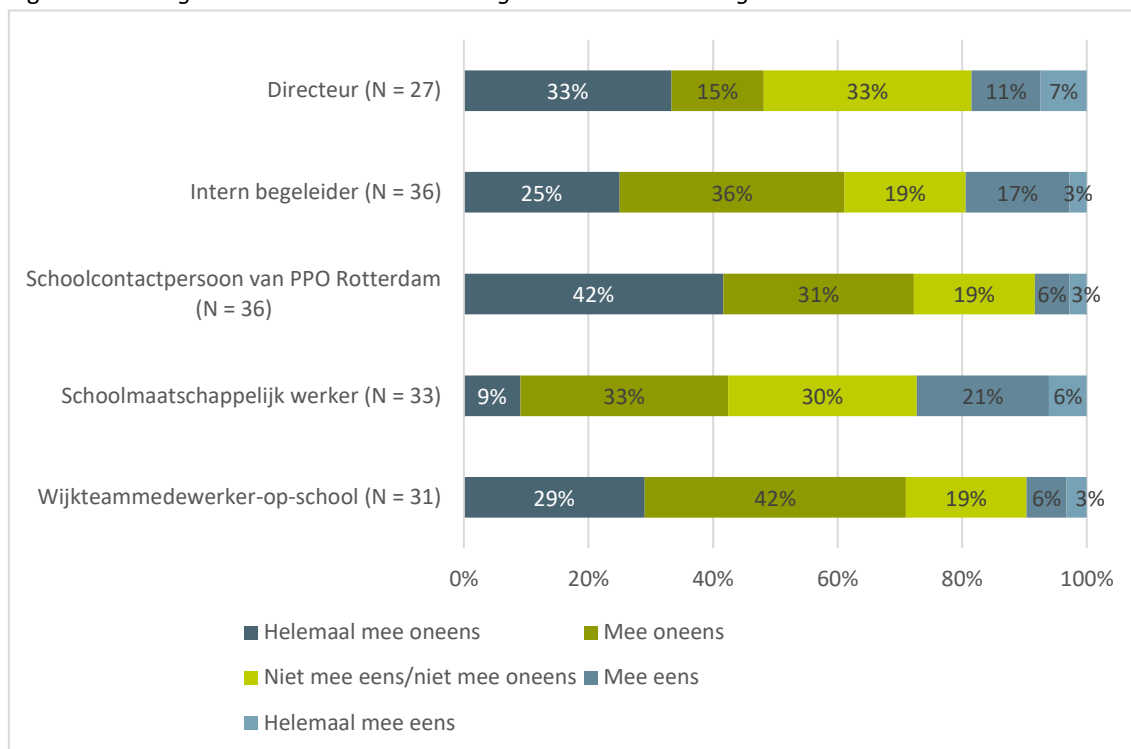
Aan de respondenten die het (helemaal) oneens met de stellingen waren, hebben we de vraag gesteld in hoeverre zij verwachten dat deze effecten nog gerealiseerd gaan worden met het School Zorg Team. Over het algemeen zien we dat respondenten neutraal antwoorden, een aantal uitzonderingen daar gelaten. 51% van deze respondenten verwacht dat de taken van de verschillende partijen nog beter op elkaar afgestemd zullen worden door het School Zorg Team. Daarentegen wordt (helemaal) niet verwacht dat de schoolcontactpersoon van PPO Rotterdam en de wijkteammedewerker-op-school meer tijd voor kerntaken zullen krijgen (respectievelijk 51% en 52%).

Gepercipieerde invloed op de werkdruk

In de vragenlijst hebben we ook gevraagd naar de werkdruk en het werkplezier. Er is (nog) weinig effect van het School Zorg Team op de ervaren werkdruk te zien. Met name de intern begeleider, schoolcontactpersoon van PPO en wijkteammedewerker-op-school geven aan dat zij niet minder werkdruk ervaren (

Figuur 5). De schoolmaatschappelijk werkers zijn vergeleken met de anderen het meest positief, maar ook van hen geeft slechts 27% aan dat zij minder werkdruk ervaren door het School Zorg Team. Daarbij zien we dat de respondenten die (helemaal) oneens hebben geantwoord op deze stelling, over het algemeen ook niet verwachten dat hun werkdruk minder zal worden door het School Zorg Team.

Figuur 5. Meningen ten aanzien van de stelling: Door het School Zorg Team ervaar ik minder werkdruk.

Toch verlichting door een toegenomen gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid?

Ook in de interviews hebben we gevraagd in hoeverre het werken in, en het bestaan van het School Zorg Team voor minder werkdruk zorgt. Interessant was dat een van de professionals aangaf dat de werkdruk niet afneemt, omdat de hoeveelheid werk gelijk blijft, maar dat het werk vanwege het gezamenlijk oppakken van vraagstukken mogelijk wel lichter voelt. Zo noemt een intern begeleider:

“Nee, het School Zorg Team maakt het werk niet minder, maar het maakt het werk wel lichter met de schoolmaatschappelijk werker en het wijkteam erbij. Het voelt wel als een verlichting, want je doet het samen. Bij een leerlingpopulatie zoals die van ons vraag ik me ook af of het haalbaar is dat het werk minder wordt. Als het thuis niet goed gaat, gaat het vaak ook niet goed met kinderen op school. Bij ons op school vraagt het stukje welzijn gewoon meer aandacht, dus maakt het een groter deel van je werk uit.”

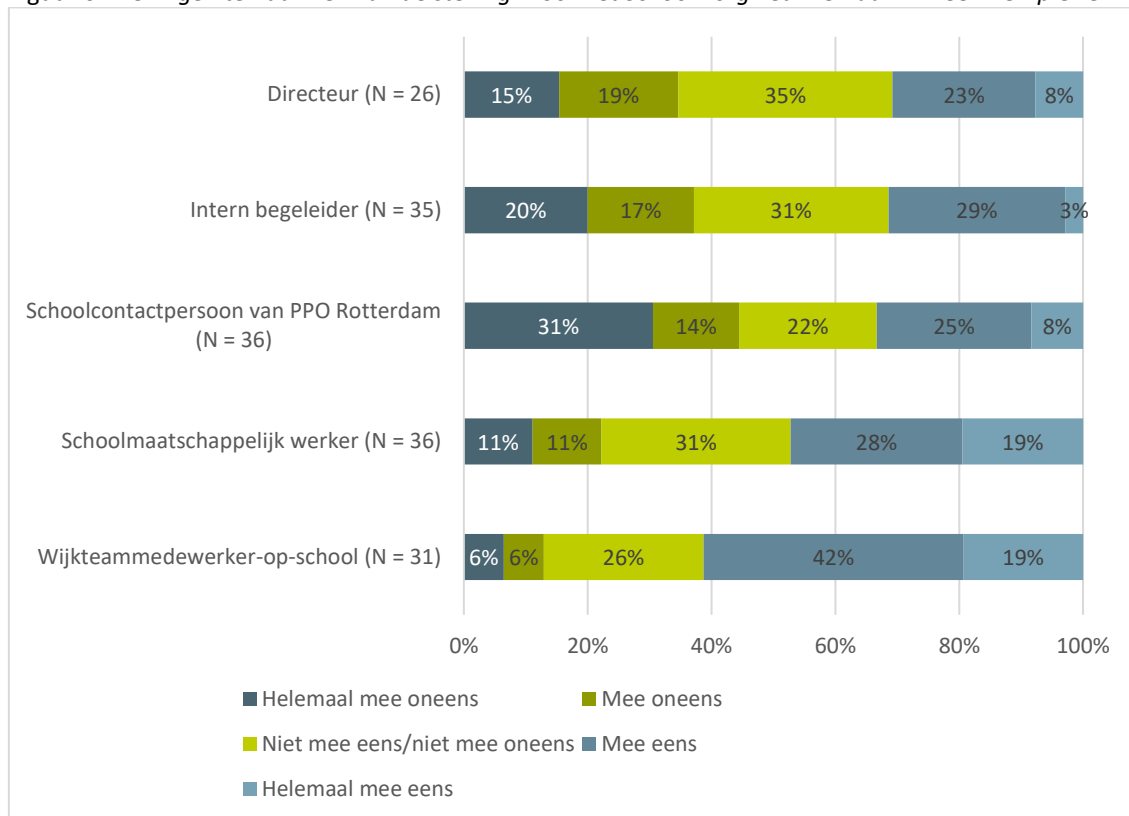
En een schoolmaatschappelijk werker uit een ander team geeft het volgende antwoord op de vraag wat de meerwaarde van het School Zorg Team is:

“Met het School Zorg Team werk je aan het ontschotten. We kijken makkelijker bij elkaar in de keuken en leren elkaar kennen. Daardoor ontstaat er ook een groter gevoel van een gedeelde verantwoordelijkheid. Ook als er heftige situaties zijn, dan ben je met elkaar in plaats van alleen. Je weet wat je aan elkaar hebt en kunt vanuit verschillende invalshoeken kijken. Soms heb je iemand anders nodig om te bereiken met het kind, wat je het kind gunt. Het is heel fijn om met goede mensen samen te werken, die je helpen en met je meedenken. [Naam ib-er] en [naam wijkteammedewerker-op-school] zijn ook gewoon goed in hun werk. Die expertises samen zijn heel fijn. Ik heb niet hun expertise.”

Gepercipieerde invloed op het werkplezier

Wanneer we kijken naar het werkplezier, zien we dat met name de wijkteammedewerker-op-school en de schoolmaatschappelijk werker meer werkplezier ervaren door het School Zorg Team (respectievelijk 61% en 47%), zie Figuur 6. Van de andere respondenten geeft een minderheid aan meer werkplezier te ervaren door het School Zorg Team (ongeveer 30%). Ook hier zien we dat de respondenten die (helemaal) oneens hebben geantwoord op deze stelling, over het algemeen niet verwachten dat hun werkplezier zal groeien met de komst van het School Zorg Team.

Figuur 6. Meningten ten aanzien van de stelling: Door het School Zorg Team ervaar ik meer werkplezier.

In de vragenlijst stelden we verder de vraag of men ziet dat leerkrachten meer werkplezier ervaren. 35% is het noch eens, noch oneens met deze stelling. 40% ziet niet dat leerkrachten meer werkplezier ervaren en 26% ziet dat wel. Van de respondenten die het (helemaal) oneens met deze stelling waren, verwacht 65% ook niet dat leerkrachten meer werkplezier zullen gaan ervaren door het School Zorg Team.

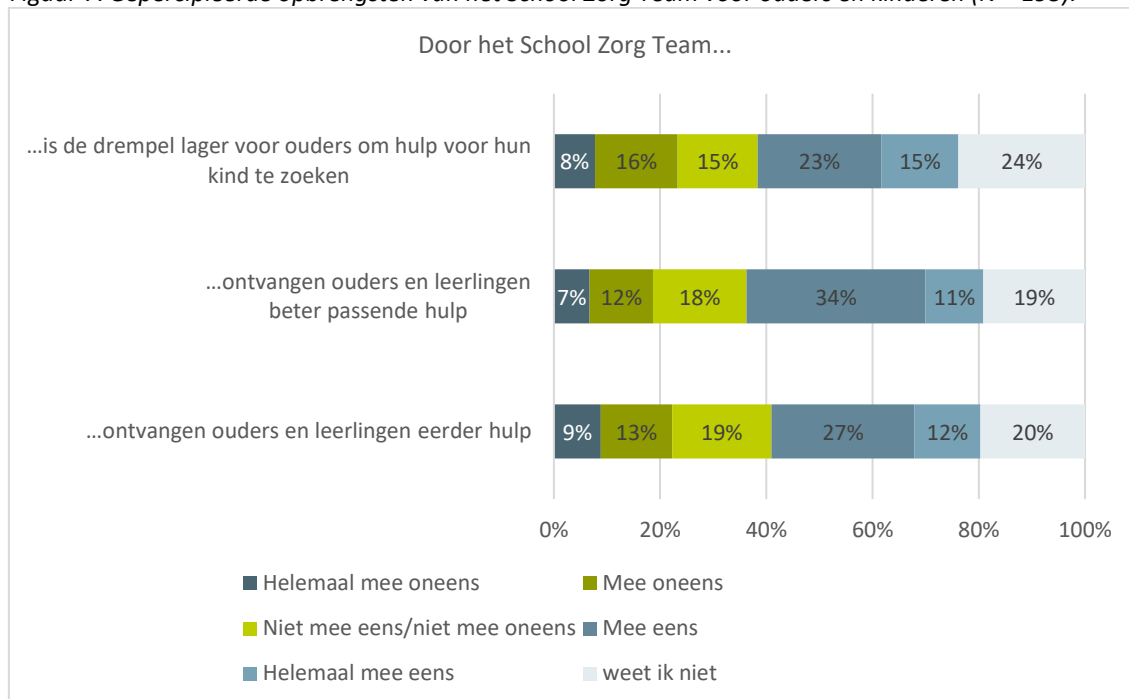
Gepercipieerde opbrengsten voor ouders en kinderen

Ook kijken we naar de opbrengsten voor ouders en kinderen. We hebben de respondenten in de vragenlijst stellingen voorgelegd op basis van de indicatoren uit het monitorkader. We legden ze de volgende stellingen voor:

- Door het School Zorg Team is de drempel lager voor ouders om hulp voor hun kind te zoeken.
- Door het School Zorg Team ontvangen ouders en leerlingen beter passende hulp.
- Door het School Zorg Team ontvangen ouders en leerlingen eerder hulp.

In Figuur 7 zijn de meningen van respondenten verwerkt ten aanzien van gepercipieerde opbrengsten van het School Zorg Team.

Figuur 7. *Gepercipieerde opbrengsten van het School Zorg Team voor ouders en kinderen (N = 193).*

Een groot deel van de respondenten is het er (helemaal) mee eens dat de drempel voor ouders om hulp te zoeken voor hun kind lager wordt door het School Zorg Team (38%), dat ouders en leerlingen beter passende hulp ontvangen (45%) en dat ouders en leerlingen eerder hulp ontvangen (39%). Per stelling gaf ongeveer 20% van de respondenten niet te weten in hoeverre het School Zorg Team hiervoor zorgt.

Aan de respondenten die het (helemaal) oneens met bovenstaande stellingen waren, hebben we gevraagd in hoeverre ze verwachten dat deze effecten later nog gerealiseerd gaan worden. Daarbij zien we dat respondenten geen uitgesproken verwachtingen hebben over de effecten. Een groot deel van de respondenten geeft aan hierover neutraal te zijn.

Ook in de interviews was er aandacht voor de meerwaarde van het School Zorg Team voor leerlingen en ouders. Opnieuw geldt hierbij dat de ervaren meerwaarde afhankelijk was van in hoeverre beoogde extra inzet gerealiseerd was. Wanneer dat het geval was, werden voorbeelden gedeeld van de wijze waarop het School Zorg Team ook voor kinderen en ouders verschil kan maken.

Samenbrengen van de wereld op school en de wereld thuis

Een voorbeeldsituatie die tijdens een van de interviews werd geschetst en waaruit de meerwaarde van het School Zorg Team blijkt voor kinderen: *Op school is er een casus van een leerling bij wie het vermoeden bestaat dat deze kampt met hechtingsproblematiek. De leerling stroomde in vanuit een school in een andere gemeente. Die school raadde een plek in een Medisch Kinderdagverblijf aan. Vanaf de start op school zijn bij de leerling de schoolmaatschappelijk werker, de schoolcontactpersoon van PPO en de wijkteammedewerker-op-school betrokken. Op school pakken de smw-er en scp van PPO taken op en de wijkteammedewerker is betrokken in de thuissituatie en biedt daar basishulp aan. De ouder van de leerling staat open voor hulp en voelt zich ondersteund door de inzet van het team, zo is de indruk van de SZT-leden. Plaatsing van de leerling op een Behandel- en Observatiegroep lijkt door de inzet niet meer nodig. De leerling kan op school blijven. De intern begeleider benadrukt dat de wijkteammedewerker-op-school een belangrijke schakel tussen ouder en school was. Het gedrag van de leerling was namelijk anders in de thuissetting dan in de setting op school. De wijkteammedewerker had zicht op het gedrag in beide settings en kon daardoor goed inspelen op de situatie. De wijkteammedewerker-op-school heeft dit zelf ook als meerwaarde ervaren, omdat ouders geregeld ongenoegen ervaren over de wijze waarop school bepaalde zaken op- en aanpakt en zich hier negatief over uitlaten tegen het wijkteam. Met de aanwezigheid op school krijgt de wijkteammedewerker zicht op beide situaties waardoor de medewerker goed kan inschatten wat er aan de hand is en welke hulp nodig is.*

Ouder op weg helpen

Een wijkteammedewerker-op-school schetst de meerwaarde aan de hand van de volgende casus: *De wijkteammedewerker-op-school werd door de school gevraagd om een vraag op te pakken van een ouder. De vraag was echter nog niet helemaal helder toen die bij de medewerker terechtkwam. Voorheen had de school de vraag via een formulier aangemeld bij het wijkteam. Op basis van de vraag had het wijkteam de vraag afgewezen zonder dat er een gesprek met de ouder had plaatsgevonden. Vanwege het aantal uren op school dat de wijkteammedewerker-op-school in het School Zorg Team heeft, heeft de medewerker echter de tijd om de ouder op te zoeken en een gesprek te voeren om de vraag beter te kunnen duiden. Hieruit bleek dat de ouder vanuit het principe van zelfredzaamheid, zelf elders hulp diende aan te vragen. De ouder wist zelf niet waar deze met de vraag terechtkon. De wijkteammedewerker-op-school heeft de ouder op weg geholpen door aan te geven bij welk loket de ouder kon aankloppen en aan te geven dat wanneer het niet lukte, de ouder opnieuw bij de wijkteammedewerker terechtkon.*

Efficiënter arrangeren

Een andere casus die wordt aangehaald om de meerwaarde van het School Zorg Team aan te tonen, wordt beschreven door een intern begeleider: *De intern begeleider vernam dat een gezin bij de broer van een van hen inwoonde, in een erg klein appartement. Het gezin kon namelijk geen huisvesting vinden. De intern begeleider heeft toen de wijkteammedewerker-op-school ingeschakeld. De wijkteammedewerker-op-school ging met de ouder in gesprek en hielp de ouder bij het formuleren en indienen van de hulpvraag. De medewerker wist waar in het wijkteam deze vraag kon worden opgepakt en heeft de ouder met vraag aangemeld op de juiste plek.*

Sneller schakelen

In de interviews komt ook de snelheid waarmee passende zorg voor leerlingen en hun ouders kan worden gerealiseerd aan bod. Door de kortere lijntjes die ontstaan tussen betrokken professionals, kan sneller geschakeld worden. Daarbij kijken professionals samen kritisch naar de ondersteuningsbehoeften van een leerling, waarna besloten wordt welke inzet nodig wordt geacht. *Zo geeft een wijkteammedewerker-op-school aan dat deze betrokken is bij een casus waarbij een leerling vanwege een angststoornis inmiddels niet meer naar school komt. De school heeft op meerdere manieren ondersteuning aangeboden, maar dit bleek niet voldoende. Toen opschaling nog niet nodig was, is de wijkteammedewerker-op-school in het SZT wel op de hoogte gehouden van ontwikkelingen in de casus en van de inzet van de school. Hierdoor kon de wijkteammedewerker-op-school op het moment dat meer ondersteuning nodig was, snel en weloverwogen tot het besluit komen om een indicatie aan te vragen voor Jeugd-GGZ. Er ging geen tijd ‘verloren’ aan het in kaart brengen van de situatie en ondersteuning die reeds geboden was.*

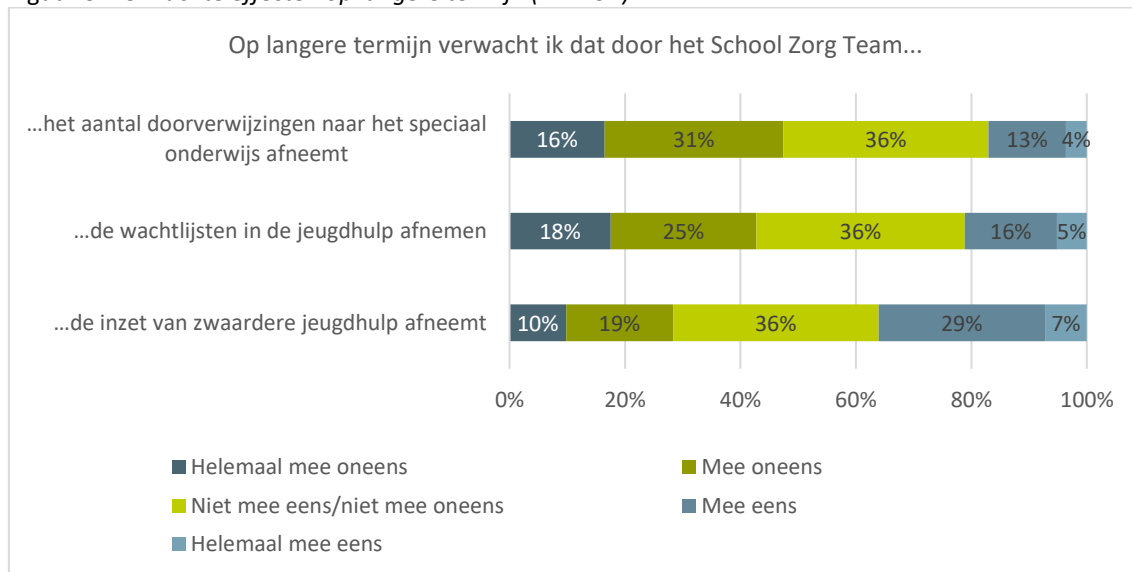
Tolkentelefoon positief voor educatief partnerschap

Tot slot wordt in meerdere interviews genoemd dat de Tolkentelefoon die met de komst van de School Zorg Teams gratis te gebruiken is voor de scholen van grote meerwaarde is voor gesprekken die professionals voeren met ouders. Hierdoor kunnen ook de ouders van leerlingen die de Nederlandse taal niet goed machtig zijn, betrokken worden bij de ontwikkeling en eventueel benodigde ondersteuning van hun kind.

Outcome

Aan het einde van de vragenlijst hebben we aandacht besteed aan de op langere termijn verwachte effecten van de School Zorg Teams. We vroegen respondenten in hoeverre zij verwachten dat het aantal doorverwijzingen naar het speciaal onderwijs afneemt, de wachtlijsten in de jeugdhulp afnemen en de inzet van zwaardere jeugdhulp zal afnemen (Figuur 8). Voor alle drie de stellingen geldt dat een groot deel van de respondenten het niet eens en niet oneens is met de stellingen (voor alle stellingen: 36%). Daarnaast verwacht het grootste deel van de respondenten niet dat het aantal doorverwijzingen naar het speciaal onderwijs afneemt noch dat de wachtlijsten in de jeugdhulp afnemen door het School Zorg Team (respectievelijk 47% en 43%). Voor de stelling dat de inzet van zwaardere jeugdhulp afneemt door het School Zorg Team geldt dat een grotere groep respondenten dit wel verwacht (36%) ten opzichte van de groep die dit niet verwacht (28%).

Figuur 8. Verwachte effecten op langere termijn (N = 194).

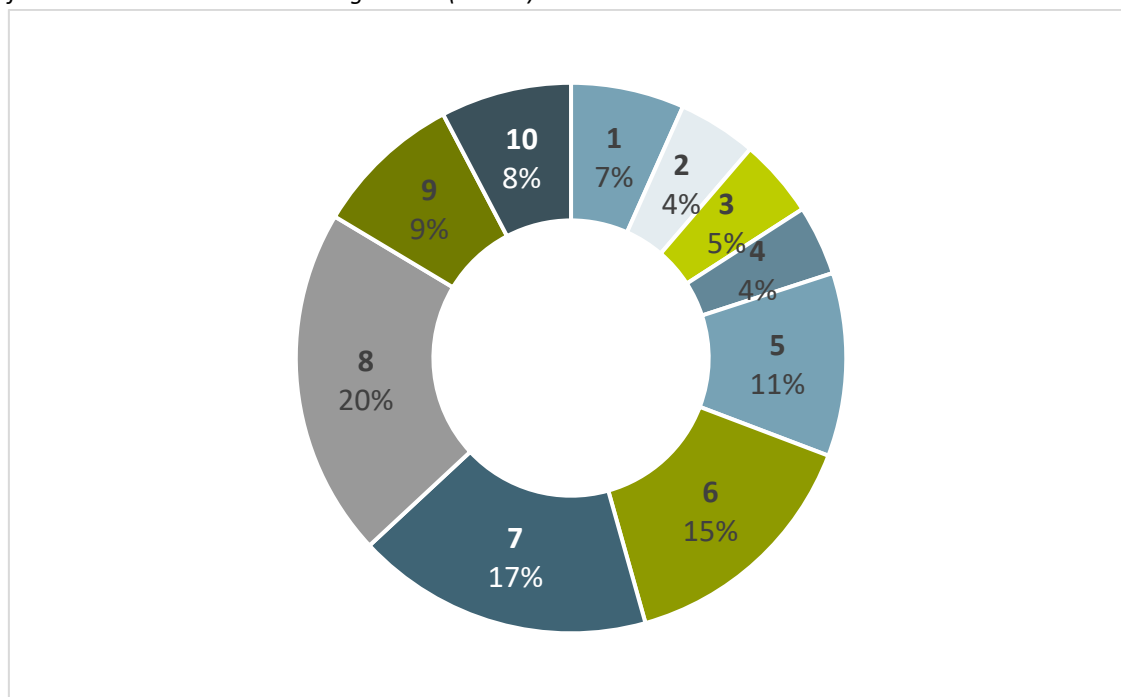

Tevredenheid over het School Zorg Team

Tot slot hebben we de respondenten gevraagd naar hun tevredenheid over het functioneren van het School Zorg Team. Op een schaal van 1 (niet tevreden) tot 10 (heel tevreden), is de gemiddelde score een 6,3 (N = 195). Ongeveer een derde (31%) scoort hun tevredenheid onder de 6 (zie Figuur 12).

Professionals in School Zorg Teams die in schooljaar 2021-2022 gestart zijn, scoren hun tevredenheid gemiddeld met een 6,6. Professionals in School Zorg Teams die in schooljaar 2022-2023 gestart zijn, scoren hun tevredenheid gemiddeld met een 6,1. Tussen de verschillende functiegroepen zijn geen opvallende verschillen gevonden.

Figuur 9. Rapportcijfers als antwoord op de vraag: In hoeverre ben je op dit moment tevreden over het functioneren van het School Zorg Team? (N=195)

De respondenten zijn gevraagd om hun tevredenheid toe te lichten. De respondenten die over het algemeen tevreden zijn over het functioneren van het School Zorg Team geven aan dat ze meer nabije hulp voor gezinnen kunnen realiseren. De professionals zien elkaar steeds vaker tijdens overleggen, waardoor er beter en sneller afgestemd kan worden welke zorg nodig is voor kinderen en verwachtingen open met elkaar besproken kunnen worden. Daarbij noemen ze ook dat het waardevol is dat ze elkaar, ieder vanuit de eigen expertise kunnen aanvullen. Door de extra uren die de schoolmaatschappelijk werker heeft gekregen en de vaste uren van de wijkteammedewerker op school, hebben ze bovendien de tijd gekregen om regelmatig stil te staan bij hoe de samenwerking verloopt. De betrokkenheid van de wijkteammedewerker op school zorgt ervoor dat de andere professionals ervaren dat het wijkteam beter bereikbaar is geworden dan voorheen. Ook beschrijven sommigen dat ouders die eerder wat huiverig tegenover het wijkteam stonden, door de aanwezigheid van de medewerker op school nu meer openstaan voor betrokkenheid van het wijkteam. Ten slotte benoemen enkele respondenten dat er minder incidenten plaatsvinden op school.

Respondenten die minder tevreden zijn over het functioneren van het School Zorg Team dragen daarbij verschillende redenen aan. Een deel van de respondenten geeft aan dat het School Zorg Team pas net is gestart, waardoor ze voor hun gevoel nog niets kunnen zeggen over het functioneren ervan. Een ander deel wijst erop dat het opstarten van het School Zorg Team lang heeft geduurd. Ook benoemen respondenten dat sommige professionals, voornamelijk de schoolcontactpersonen van het PPO, – niet (altijd) aansluiten bij een School Zorg Team overleg. Een deel van de schoolcontactpersonen van PPO geeft dat zelf ook aan. Hierdoor zijn zij niet goed op de hoogte van ontwikkelingen. Daarnaast ervaart een deel van de respondenten dat de wijkteammedewerker-op-school niet altijd aanwezig is of niet zichtbaar genoeg is voor de school en/of ouders. Een deel van de wijkteammedewerkers geeft zelf aan dat ze nog niet (voldoende) worden gevonden en/of niet altijd een fysieke ruimte hebben op de school waar zij hun werkzaamheden kunnen doen. Respondenten die minder tevreden zijn, weten (nog) niet altijd wat ze van elkaar kunnen verwachten of ervaren dat hun eigen verwachting niet overeenkomt met die van de ander(en). De laatste reden die door respondenten wordt aangedragen voor minder tevredenheid is dat de wachtlijsten bij zorgorganisaties ‘achter’ het wijkteam met de komst van het School Zorg Team niet opgelost zijn. De wachtlijsten bij Auris, logopedie en scholen voor speciaal onderwijs worden specifiek genoemd als zijnde problematisch.

Aandachtspunten voor de School Zorg Teams

Aan de respondenten is gevraagd wat volgens hen de belangrijkste aandachts-/verbeterpunten zijn om het School Zorg Team (nog) beter te laten functioneren. Het merendeel van de aandachts-/verbeterpunten die worden genoemd, heeft te maken met de behoefte aan efficiëntere inzet van tijd van het School Zorg Team. Respondenten wijzen erop dat het nodig is om op afgesproken en frequente momenten met elkaar te overleggen over zowel de samenwerking (doelen van het SZT, verwachtingen van elkaar, algemene rol- en taakverdeling, wijze waarop de werkwijze wordt vastgelegd/ingebod) als over casuïstiek (uitwisseling van kennis, afstemming over taken, afspraken over wie de regie voert). Het efficiënter benutten van tijd tijdens overleggen vormt volgens sommigen ook een aandachtspunt. Het opstellen van een agenda, het bewaken van tijd, vastleggen van gemaakte afspraken en het terug laten komen van actiepunten die tijdens het vorige overleg zijn opgesteld, zouden daar volgens hen aan kunnen bijdragen. Daarnaast zou het helpen als professionals van het SZT in hetzelfde registratiesysteem zouden kunnen. Ook noemen enkele respondenten dat het zou helpen wanneer er minder personele wisselingen plaatsvinden en/of wanneer een functie met een beperkte aantal uren niet door meerdere personen wordt ingevuld omdat afstemming dan meer tijd vergt.

Een aandachts-/verbeterpunt dat ook vaak wordt genoemd, heeft met de samenstelling van het School Zorg Team te maken. Respondenten die onderdeel uitmaken van een School Zorg Team waar nog geen wijkteammedewerker-op-school bij is aangesloten, zouden graag zien dat er nog een wijkteammedewerker-op-school wordt aangesteld. Ook noemen enkele respondenten de behoefte aan meer ruimte voor de schoolcontactpersonen van PPO om frequenter aan te sluiten bij overleggen van het School Zorg Team dan nu het geval is. Verder noemt een aanzienlijk deel van de respondenten dat het gezien de ondersteuningsbehoeften bij leerlingen goed zou zijn als er vanuit het Centrum Jeugd en Gezin een vaste contactpersoon bij het School Zorg Team aansluit.

Een praktisch punt dat door enkele respondenten in de vragenlijst is genoemd, is het creëren van een goede werkplek op school voor de smw-er(s) en wijkteammedewerker(s)-op-school. Zij hebben een plek nodig om met leerlingen en/of hun ouders in een afgesloten ruimte te kunnen spreken. Die ruimte is er nog niet altijd.

Het informeren van ouders over de aanpak van het School Zorg Team of het werk van het wijkteam en het vergroten van de ouderbetrokkenheid herkennen we als derde hoofdlijn in de door de respondenten beschreven aandachts-/verbeterpunten. Respondenten noemen verschillende voorbeelden, waaronder het introduceren van het wijkteam aan ouders, het organiseren van ouderbijeenkomsten, het standaard betrekken van ouders bij casuïstiekbesprekingen en het creëren van een vast aanspreekpunt voor ouders.

Verder zien we dat sommige professionals van de School Zorg Teams behoefte hebben aan meer duidelijkheid over bepaalde zaken. Dan gaat het over duidelijkheid over de privacyregels die gelden tijdens casuïstiekbesprekingen in het School Zorg Team en over duidelijkheid over de mogelijkheid van de wijkteammedewerker-op-school om postcodeloos te mogen werken. Hierover schijnt verschillend te worden gedacht door professionals binnen de teams.

Naast bovenstaande aandachts-/verbeterpunten herkennen we in de antwoorden van sommige respondenten een meer inhoudelijk aandachtspunt, namelijk dat het verbeteren van de vroegsignalering van ondersteuningsbehoeften van leerlingen door leerkrachten aandacht behoeft. Om dat te realiseren, worden suggesties gedaan om intervisiemomenten te faciliteren tijdens bouwvergaderingen op school om casuïstiek te bespreken en zo signalen beter en sneller waar te nemen.

Tot slot vragen sommige respondenten aandacht voor de wachtlijsten bij de wijkteams en specialistische (jeugdhulp)verlening. De wijkteammedewerker-op-school kan niet alle casuïstiek zelf oppakken, waardoor leerlingen en/of hun ouders na een doorverwijzing naar specialistische hulp soms nog lang moeten wachten op benodigde hulp.

Postcodeeloos werken

In enkele interviews hoorden we terug dat de school voorafgaand aan de start van het School Zorg Team de verwachting had dat de wijkteammedewerker-op-school alle casuïstiek waarbij het wijkteam nodig was, zelf zou kunnen oppakken of de verbindende schakel zou zijn tussen de school en wijkteams. *“Idealiter is [naam wtm-er] betrokken bij alle casussen van onze school.”* Met andere woorden: de scholen hadden de hoop dat er ‘postcodeeloos’ gewerkt zou worden. Dat is niet het geval. De wijkteammedewerker-op-school is verbonden aan het wijkteam van de wijk waarin de school staat. Als een leerling in dezelfde wijk woonachtig is, wordt een aanmelding bij het wijkteam van de wijkteammedewerker-op-school gedaan. Als dat niet zo is, wordt de aanmelding gedaan bij het wijkteam van de wijk waarin een leerling woont.

Verschillende werkafspraken van wijkteammedewerker-op-school

Uit de interviews maken we verder op dat wijkteammedewerkers-op-school verschillende werkafspraken hebben gemaakt met hun wijkteam. Sommige wijkteammedewerkers-op-school kunnen zelf casuïstiek oppakken wanneer een leerling van de school bij het wijkteam is aangemeld, mits de leerling woonachtig is in het gebied van het wijkteam dat is verbonden aan de school, de caseload van de wijkteammedewerker-op-school het toelaat én de medewerker over benodigde expertise beschikt. Andere wijkteammedewerkers-op-school kunnen dat niet, omdat een casus eerst moet worden aangemeld bij het wijkteam en daar op de wachtlijst terecht komt.

Aanwezigheid van wijkteammedewerker-op-school essentieel voor ervaren succes

Met de interviews hadden we de mogelijkheid om ook naar opbrengsten te vragen. Hoewel alle teams het initiatief van de School Zorg Teams als waardevol beschrijven, gaf een aantal teams aan nog nauwelijks meerwaarde te ervaren. Daarbij viel het op dat dit vooral het geval was bij de teams waar de beoogde extra capaciteit van de wijkteammedewerker-op-school (nog) niet was gerealiseerd: *“De meerwaarde van de verbinding van onderwijs en zorg die in een School Zorg Team meer handen en voeten zou kunnen krijgen door met alle professionals om de tafel te zetten, die komt veel minder tot zijn recht omdat er geen wijkteammedewerker is.”*

Ook de aanwezigheid van de wijkteammedewerker op school is met het oog op het verlagen van de drempel voor ouders om hulp te vragen van het wijkteam van belang. Hierdoor krijgt het wijkteam een gezicht, waardoor ouders minder wantrouwig kijken naar het wijkteam. Bovendien stelt dit een wijkteammedewerker in staat om goed op de hoogte te blijven van ondersteuning die al wordt ingezet, zodat bij opschaling naar het wijkteam snel een volledig beeld ontstaat van de ondersteuningsvraag en reeds geboden ondersteuning. Daarmee kunnen dubbelingen in het ‘arrangeerproces’ worden weggenomen en kan sneller passende hulp worden ingeschakeld. Ook voor het betrokken houden van ouders blijkt dit erg van belang, zoals onder andere uit het volgende voorbeeld blijkt: *“Dat vertrouwen op elkaars expertise is echt belangrijk, vooral ook voor ouders. Ouders haken echt af als ze telkens weer opnieuw hun verhaal moeten doen aan verschillende personen. Dan denk je op een gegeven moment ook, nou laat maar. Dat zou je zelf ook hebben, als je een hulplijn belt en je keer op keer opnieuw je verhaal moet doen.”*

Aandacht voor de uren van de schoolcontactpersoon van PPO

De schoolcontactpersonen van het samenwerkingsverband passend onderwijs maakt deel uit van een School Zorg Team. Echter, zij hebben hier geen urenuitbreiding voor gehad. Op dit moment vormt dit volgens geïnterviewde betrokkenen nog geen probleem. Wel wijst een aantal betrokkenen erop dat het goed zou zijn om de komende tijd te volgen of de contactpersonen ook op langere termijn niet in de knel komen met hun uren voor de School Zorg Teams en de uren die zij overhouden voor andere scholen. De contactpersonen zijn flexibel beschikbaar en sluiten zoveel mogelijk aan bij de overleggen van de School Zorg Teams. Zeker ook omdat de frequentie van overleggen en de activiteiten die worden ondernomen, per School Zorg Team verschillen.

Wachttijsten specialistische hulp onverminderd problematisch

Hoewel er sneller kan worden geschakeld, wijzen de geïnterviewden er wel op dat met de komst van het School Zorg Team de wachttijsten bij de aanbieders van specialistische hulp onverminderd problematisch blijven. Gedurende de wachttijd is er extra aandacht voor leerlingen en/of hun gezinnen die op een wachtlijst staan. Uit een aantal interviews komt naar voren dat de urenuitbreiding van smw en de inzet van het wijkteam op school helpt om een vorm van overbruggingszorg aan te bieden. Een smw-er voert bijvoorbeeld kindgesprekken en de smw-er of wijkteammedewerker onderhoudt het contact met ouders zodat zij welwillend tegenover de hulp blijven staan. Echter, de smw-er en wijkteammedewerker kunnen niet altijd de beoogde overbruggingszorg bieden omdat dat niet altijd wenselijk is. *Zo werd in een van de interviews aangegeven dat het zoeken is voor betrokken professionals hoe overbruggingszorg kan worden geleverd, "want je wil ook niet pappen en nathouden". Wanneer een leerling specialistische hulp nodig heeft, is het niet wenselijk om een lange tijd overbruggingszorg te bieden. De zorg die iemand biedt moet volgens hen namelijk wel een doel hebben en problematiek niet erger maken.*

Een van de teams wijst in het kader van de wachttijsten bij jeugdhulpaanbieders ook op de moeilijke afweging die een school daardoor moet maken in het wel of niet verwijzen van ouders naar externe zorgpartners. Wanneer ouders en de school namelijk prettig samen optrekken om passende ondersteuning voor een kind te organiseren, doet een verwijzing naar een partij waarbij ouders lang op hulp moeten wachten namelijk geen goed voor de relatie van de school met ouders.

Centrum Jeugd en Gezin, de missende partij in het School Zorg Team

Net als uit de vragenlijst, komt uit de interviews naar voren dat het CJG wordt gemist als partij in het School Zorg Team. Hun afwezigheid wordt gezien als een gemiste kans. Het CJG is nog niet structureel bij het School Zorg Team aangesloten. Als er ondersteuningsvragen zijn met een medische component, moet het CJG afzonderlijk ingelicht of bevraagd worden over casussen. Dat is zorgt voor een vertraging in het spoedig bieden van passende hulp aan leerlingen

Het toevoegen van het CJG als partij aan het School Zorg Team wordt om verschillende redenen als waardevol gezien. De belangrijkste redenen: het CJG beschikt over expertise op medisch vlak, waar de andere partijen niet over beschikken en het CJG is vaak al vroeg in de ontwikkeling van kinderen bij gezinnen betrokken en daardoor over waardevolle voorkennis beschikt.

In een van de interviews noemt een schoolmaatschappelijk werker dat wanneer het CJG meer aangehaakt is bij het School Zorg Team, ook zorgen die er zijn bij geoorloofd verzuim beter kunnen worden opgevolgd met acties. Wanneer leerlingen relatief vaak afwezig zijn, omdat zij ziek zijn kunnen die signalen zowel duiden op medische als andere problematiek, bijvoorbeeld in het gezin. Wanneer partijen hierin samen optrekken, kunnen dit soort signalen vroeger en beter worden opgepakt.

Bij twee van de geïnterviewde School Zorg Teams is het CJG wel al structureel onderdeel van het team. Betrokken professionals zijn hier tevreden over. Er is goede afstemming met de vaste contactpersoon van het CJG, mede omdat deze structureel aansluit bij het overleg met het School Zorg Team. Op één van deze scholen sluit de contactpersoon ook aan bij ouderbijeenkomsten.

Aandacht voor de School Zorg Teams aan de 'regio-grenzen'

Een van de interviews was met het School Zorg Team van een school die bij een ander samenwerkingsverband passend onderwijs hoort, voor inzet van jeugdhulp afhankelijk is van de wijkteams van gemeente Rotterdam maar waarbij veel jeugdhulpaanbieders die contracten hebben met de andere gemeente nabijer zijn dan de aanbieders waarmee gemeente Rotterdam contracten heeft. Hoewel de samenwerking van het School Zorg Team goed verloopt, vraagt dit veel inspanning van betrokken professionals. Het aanbod van het samenwerkingsverband en wijkteam sluiten namelijk niet goed op elkaar aan en partijen hebben soms onjuiste aannames over elkaars aanbod. Ook werpt het een drempel op voor ouders, omdat aanbieders zich op afstand bevinden.

Werkzame bestanddelen voor de samenwerking

We hebben respondenten gevraagd naar wat volgens hen de belangrijkste werkzame bestanddelen van het School Zorg Team zijn. In de antwoorden die daarop volgden, herkennen we zowel werkzame bestanddelen als voorwaarden. We presenteren hier eerst de werkzame bestanddelen en gaan daarna in op genoemde voorwaarden.

Als werkzame bestanddelen worden genoemd:

- Dezelfde zorgprofessionals die gedurende langere tijd in een team samenwerken;
- Voldoende tijd voor de professionals in het School Zorg Team;
- Aanwezigheid van het wijkteam op school.

De beschikbare tijd van professionals in het School Zorg Team is van belang om werkzaamheden op elkaar af te stemmen, meer preventief te werk te gaan in de ondersteuning van leerlingen en hun ouders, om casuïstiek sneller op te kunnen pakken en om indien nodig sneller door te verwijzen. De uitbreiding van uren voor de smw-er en wijkteammedewerker-op-school helpt daarbij.

De vaste aanwezigheid van het wijkteam op school is een ander belangrijk bestanddeel van het School Zorg Team. Volgens respondenten zorgt dit voor betere afstemming tussen het wijkteam en de school, meer betrokkenheid van het wijkteam in casuïstiek, en voor de mogelijkheid om snel en kort met elkaar over kleine vraagstukken te sparren. Verder zorgt het ervoor dat het wijkteam zichtbaarder wordt voor ouders en dat zij daardoor gemakkelijker bij het wijkteam terecht kunnen met een vraag en dat het wijkteam daardoor 'niet als iets zorgwekkends wordt gezien door ouders'.

Daarnaast beschrijven respondenten ook voorwaarden voor een goed functionerend School Zorg Team. Zo benoemen meerdere respondenten het belang van heldere communicatie. Communicatie moet open, transparant en duidelijk zijn zodat goede afstemming kan plaatsvinden.

Ook is het volgens de respondenten van belang om als School Zorg Team een gedeelde visie te hebben. Dan kunnen goede afspraken worden gemaakt over de doelen van de samenwerking, de manier waarop deze doelen behaald kunnen worden en wie waar verantwoordelijk voor is.

Verder kaarten sommige respondenten het belang van een proactieve houding van professionals in het School Zorg Team aan. Het denken in oplossingen, bereid zijn om met een andere professional mee te denken en een flexibele houding zorgt voor het ontstaan van een gedeelde verantwoordelijkheid. Tot slot wijzen respondenten op het belang van het betrekken van ouders bij het bespreken en realiseren van benodigde ondersteuning voor hun kinderen. Ook dit vormt een belangrijke voorwaarde.

Open, betrokken, proactieve en flexibele houding van teamleden

In verschillende interviews komt ook de samenwerkingshouding naar voren waarover teamleden van een School Zorg Team moeten beschikken, omdat die van belang is voor een succesvolle samenwerking. Daarbij worden uitspraken gedaan als ‘open staan voor elkaars expertise’, ‘niet op elkaars stoel gaan zitten’, ‘buiten de lijntjes durven kleuren als dat nodig is’ en ‘doen wat nodig is’. Samengevat wijst men op een open, bij het kind en elkaar betrokken, proactieve en flexibele houding. Enige ervaring helpt daarbij, zo geeft men aan. Dat geldt zeker voor de wijkteammedewerker-op-school, omdat deze een relatief nieuwe positie inneemt in de school en deze, in samenwerking met de anderen, dus deels nog moet uitdenken en vormgeven.

Een voorbeeld dat is genoemd door een schoolmaatschappelijk werker en aantoont wat de meerwaarde is van enige flexibiliteit: *“Ik had met een ouder afgesproken om samen een school te bezoeken waar haar kind misschien naartoe zou gaan. De afspraak stond al, maar ik kon op de dag zelf niet omdat ik ziek was. Dan vraag ik gelijk of [naam van ander teamlid] met de ouder de school kon bezoeken, omdat het belangrijk was dat de afspraak door zou gaan. Zij zei gelijk ja en is toen gegaan. Dat heb je nodig. Dat je dan niet denkt, dit hoort niet bij mijn taak, maar dat je denkt dit is nodig.”*

Faciliterende rol voor betrokken leidinggevend

Met het School Zorg Team zijn op sommige scholen nieuwe samenwerkingen ontstaan tussen professionals of is de bestaande samenwerking geïntensiveerd. Hierboven schetsen we welke samenwerkingshouding van belang. In een van de interviews wordt ook de rol van de leidinggevend van betrokken partijen hierbij genoemd. Om de samenwerking vorm te geven, is enige flexibiliteit van belang in de opstelling van betrokken professionals. Die ruimte kan een professional alleen nemen als deze hier niet direct op wordt afgerekend door de leidinggevende.

In een van de interviews wordt dit als volgt aangegeven: *“Om goed op elkaar te kunnen aansluiten in een samenwerking, zul je samen moeten kijken hoe je het aanbod dekkend maakt. Af en toe moet er buiten het boekje getreden worden, zodat gaten tussen het aanbod van de een en de ander gedicht worden. Om dat te kunnen doen, is het belangrijk dat iemand daar niet op afgerekend wordt door de leidinggevende. Wanneer een wijkteammedewerker bijvoorbeeld niet kan opschalen omdat haar leidinggevende dit tegenhoudt vanuit de eigen organisatie, dan loopt het spaak.”*

Aanwezigheid → nabijheid → bekendheid → vertrouwen → toegankelijkheid

De aanwezigheid van wijkteammedewerkers-op-school en de uitbreiding van de aanwezigheid van de schoolmaatschappelijk werkers hebben een positief effect op de toegankelijkheid die zowel ouders als leerlingen ervaren. Doordat personen meer aanwezig zijn op scholen, zijn ze nabijer voor ouders en worden ze een bekend gezicht. Hierdoor ontstaat ruimte voor informeel contact waardoor ouders minder wantrouwig tegenover deze personen en de organisaties waarvoor zij werken staan. Er ontstaat gemakkelijker vertrouwen van ouders in deze personen. Daarmee worden deze personen door ouders als toegankelijker ervaren en stellen zij gemakkelijker een hulpvraag aan hen.

Een schoolmaatschappelijk werker schetst als voorbeeld dat ze een moeder vaak gedag zegt en grapjes met haar maakt. Zelf kan de smw-er geen Arabisch spreken, dus leert de moeder haar af en toe een woordje Arabisch. Hierdoor is een goede band ontstaan. Moeder heeft inmiddels een vraag op financieel gebied aan de schoolmaatschappelijk werker gesteld en ze hebben een afspraak gemaakt waarin de smw-er moeder op weg kan helpen.

Ook voor leerlingen is de smw-er een bekend gezicht en zij zien haar als juf van de school. Een schoolmaatschappelijk werker zegt hierover het volgende: *“Wanneer leerlingen bij mij aangemeld worden, is de eerste stap normaalgesproken om kennis te maken en te zorgen dat leerlingen zich veilig bij mij voelen. Deze eerste stap vereist nu minder inspanning, omdat kinderen mij al kennen.”*

Stabiliteit en een persoonlijke klik tussen teamleden

Dat het gedurende langere tijd met dezelfde professionals in een team werken bijdraagt aan het functioneren van een School Zorg Team komt ook uit de interviews naar voren. Dat blijkt onder andere blijkt uit de volgende interviewfragmenten:

“We hebben de mazzel dat er al langere tijd dezelfde mensen zijn en dat er echt een klik is.”

“We werken vanuit verbinding en vertrouwen, maar als er een nieuw iemand aansluit is er tijd nodig om die mee te nemen in afspraken.”

“Het zijn ook echt leuke mensen [ib-er en wijkteammedewerker-op-school]. Als we elkaar zien, vraag ik eerst naar het weekend bijvoorbeeld. Ik ben ook echt geïnteresseerd in hoe het gaat. Het is niet zo dat we dan een hele ochtend alleen maar bakkies doen, maar het helpt wel als je het ook echt goed met elkaar kan vinden.”

3.2 Inventarisatie kwantitatieve dataverzameling

Gezien het voornemen om de School Zorg Teams ook na 2023 te laten blijven bestaan en sommige beoogde effecten pas op langere termijn zichtbaar worden, stelden we voor om te inventariseren welke kwantitatieve gegevens kunnen worden gebruikt om de op langere termijn beoogde effecten van School Zorg Teams te monitoren. In ons onderzoeksvoorstel gaven we aan dat we ons op de indicatoren die in het monitorkader (zie Bijlage 1) onder *outcome* staan zouden richten. Echter, ook data gericht op de andere indicatoren zijn mogelijk van meerwaarde om langere tijd te monitoren. Voor de inventarisatie van monitormogelijkheden waarbij gebruik wordt gemaakt van kwantitatieve data die reeds worden verzameld, spraken we met de dataspecialisten van samenwerkingsverband PPO Rotterdam en gemeente Rotterdam. De uitkomsten van de gesprekken presenteren we hier.

Uit gesprekken met de dataspecialisten blijkt dat verschillende data beschikbaar zijn. In Bijlage 2 is voor de indicatoren die in het monitorkader onder *outcome* stonden, opgenomen welke kwantitatieve gegevens worden verzameld, op welke momenten en in wiens beheer gegevens zijn. Hier zoomen we op deze data in en de mogelijkheden die deze bieden voor monitoring en knelpunten die zich daarbij voordoen.

Data over de extra capaciteit vanuit het School Zorg Team

Vanuit het project wordt per team bij de start een startoverleg gevoerd door projectmedewerkers en de teamleden van de school, schoolmaatschappelijk werk, de wijkteammedewerker-op-school en de schoolcontactpersoon van het betrokken samenwerkingsverband passend onderwijs. Van dit gesprek wordt een verslag gemaakt, dat digitaal wordt vastgelegd. Hierin staat onder andere informatie over de volgende input-indicatoren:

- Betrokken teamleden in het School Zorg Team en hun functies;
- Omvang van de aanstelling van elk teamlid van het School Zorg Team voor desbetreffend team.

Hoewel bovenstaande gegevens worden geregistreerd, bieden ze geen actueel beeld van de input. Dat komt omdat het startoverleg voor elk School Zorg Team op een ander moment plaatsvindt en omdat deze gegevens enkel gaan over de situatie tijdens het startoverleg, ze zijn dus niet up-to-date. Bovendien worden gegevens niet in één bestand geregistreerd, maar voor elk team in losse bestanden. Hierdoor kan niet in één oogopslag een overkoepelend beeld van alle School Zorg Teams verkregen worden of kunnen gemiddelden gemakkelijk worden berekend.

Data over de inzet van hulp

Als het gaat om de inzet van hulp, zijn eveneens data beschikbaar. De dataspecialist van gemeente Rotterdam die bij het project School Zorg Teams betrokken is, ontvangt ook data die zicht geven op:

- het aantal afgegeven jeugdhulpbeschikkingen;
- de instroom bij de organisaties van schoolmaatschappelijk werk;
- de instroom bij de wijkteams.

De instroomaantallen zijn in principe beschikbaar per school, mits de school bij de registratie van de instroom door de schoolmaatschappelijk werker of wijkteammedewerker wordt vermeld. Daarbij merkt de specialist op dat instroom mogelijk op verschillende manieren wordt gedefinieerd door de verschillende organisaties die schoolmaatschappelijk werk aanbieden. Daardoor is niet duidelijk wat het aantal van bijvoorbeeld 10 keer instroom precies betekent. Gaat het om 10 aanmeldingen, om 10 ondersteuningstrajecten die zijn gestart en kunnen er tegelijkertijd meerdere instroomaantallen betrekking hebben op eenzelfde kind?

Om te kunnen volgen wat het volume van de betrokkenheid van PPO bij ondersteuningstrajecten van leerlingen is, hebben we gevraagd naar gegevens over betrokkenheid van PPO bij kindtrajecten. De dataspecialist van PPO gaf aan dat de registratie van hulpvraagtitels en de inzet van aanpakken zich om meerdere redenen niet goed leent om hierover iets te kunnen zeggen. De registratie van hulpvragen in KindKans kan bijvoorbeeld niet worden gebruikt om aan te geven bij hoeveel kinderen PPO betrokken is, omdat scholen geregeld meerdere vragen voor eenzelfde kind registreren en aanvullende gegevens niet bijvoegen bij een bestaande hulpvraag die ze hebben aangemaakt. Ook is KindKans bijvoorbeeld wel gekoppeld aan het Leerlingvolgsysteem ParnasSys maar niet aan ESIS. Hierdoor is het niet mogelijk om bij scholen die met ESIS werken vaste hulpvraagtitels af te dwingen op basis waarvan zou kunnen worden geanalyseerd.

Data over het aantal thuiszitters en verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs

Data die verder door PPO worden verzameld, zijn opgenomen in twee dashboards: een intern en extern dashboard. Gegevens waarvan gebruik wordt gemaakt in de dashboards komen uit KindKans. In dit registratiesysteem voeren de schoolcontactpersonen en ouderfunctionarissen van PPO gegevens in. Het interne dashboard wordt elke week bijgesteld o.b.v. de gegevens, het externe dashboard eens per maand. Op het externe dashboard wordt een kwaliteitscontrole gedaan door de dataspecialist. Er wordt gecheckt of gegevens juist en volledig zijn ingevuld volgens gemaakte afspraken.

Data die in het dashboard van PPO staan en die relevant zijn om te monitoren, zijn:

- het aantal thuiszitters;
- de duur van thuiszitten weergegeven voor het aantal leerlingen;
- redenen voor thuiszitten weergegeven voor het aantal leerlingen;
- het aantal afgegeven toelaatbaarheidsverklaringen naar het speciaal (basis)onderwijs en hoogte van toelaatbaarheidsverklaringen

In de dashboards van PPO kan worden gefilterd op het tonen van gegevens per schoolbestuur, per vestiging, op wijk en op Onderwijs Arrangeer Team. Het is mogelijk om ook een filter in te bouwen om op School Zorg Teams te zoeken. De dataspecialist geeft aan dat dit kan door per BRINVEST aan te geven of een school wel of geen School Zorg Team heeft. Om dat te doen, heeft de dataspecialist een document nodig met de BRINVEST van scholen die een School Zorg Team hebben. Desgewenst zou de projectgroep van de School Zorg Teams deze informatie aan de dataspecialist van PPO kunnen verstrekken.

Privacy

Voor de verwerking en uitwisseling van data die worden verzameld, is een belangrijk aandachtspunt het waarborgen van de privacy van individuen. Zeker bij thuiszitters, inzet van basisvormen van hulp, verwijzingen naar het speciaal onderwijs en verwijzingen naar specialistische inzet van hulp gaat het bij scholen vaak om kleine aantallen, waardoor gegevens snel te herleiden zijn naar individuen.

Om privacy-redenen acht de dataspecialist van PPO het daarom niet wenselijk om data die PPO verzamelt en waarvoor PPO verantwoordelijk is zonder meer aan te leveren aan anderen om daarin een koppeling met andere data te kunnen maken. Hetzelfde geldt voor data waarover gemeente Rotterdam beschikt.

Voor het monitoren van de ontwikkelingen van de School Zorg Teams kan het echter wel waardevol zijn om de verschillende data op BRINVEST te kunnen samenbrengen. Indien dat nodig is, vergt dit heldere afspraken tussen betrokken partijen over welke gegevens men uitwisselt en over de verwerking van gegevens.

4 Conclusies en aanbevelingen

In de schooljaren 2021-2022 en 2022-2023 zijn er in totaal 62 basisscholen gestart met een School Zorg Team. De uitkomsten van de vragenlijst geven een goed beeld van de ontwikkeling van de School Zorg Teams op de betrokken scholen en de ervaren meerwaarde daarvan. De interviews bieden verdiepend inzicht in ontwikkelingen. De inventarisatie van kwantitatieve data die al worden verzameld, biedt aanknopingspunten voor het monitoren van ontwikkelingen na afronding van dit onderzoek. Op basis van alle onderzoeksactiviteiten komen we tot antwoorden op de onderzoeksvragen. Die staan beschreven in de conclusies. Daarna volgen de aanbevelingen.

4.1 Conclusies

[Input] Inzet extra capaciteit

1. *Op welke manier wordt de extra inzet van schoolmaatschappelijk werk en het wijkteam op de scholen gerealiseerd? In hoeverre verloopt dit conform planning en plan; waarom wel of niet?*
 - De urenuitbreiding schoolmaatschappelijk werk is op het merendeel van de scholen gerealiseerd. Op een klein aantal scholen vond (nog) geen uitbreiding plaats. Voor het aantal uren smw per school worden maatwerkafspraken gemaakt, maar gemiddeld genomen was de inzet van smw op de scholen met een School Zorg Team na de urenuitbreiding 21 uur per week.
 - Op het merendeel van de scholen is een wijkteammedewerker-op-school aangesteld. Op een klein aantal scholen (nog) niet of hebben ze die inmiddels niet meer. Soms betreft dat scholen waar al in 2021-2022 een startbijeenkomst heeft plaatsgevonden. Gemiddeld genomen is er 4 uur per week een wijkteammedewerker-op-school aanwezig. In ruim de helft van gevallen betreft dat een duobaan die door twee wijkteammedewerkers wordt ingevuld.
 - Daar waar de ureninzet nog niet is gerealiseerd of lager is dan afgesproken, heeft dat volgens de betrokken directeuren vooral te maken met personele wisselingen en tekorten. Daarnaast wijzen enkelen van hen er op dat wijkteammedewerkers veel afwezig zijn of op andere momenten aanwezig zijn dan is afgesproken.
 - Wat betreft de inzet van capaciteit wordt door betrokkenen ook de wens gedeeld om de schoolcontactpersonen PPO en het CJG nauwer bij het School Zorg Team te betrekken.

[Proces] Intensivering samenwerking onderwijs- en zorgprofessionals

2. *Aan welke doelen hebben professionals van de School Zorg Teams gewerkt binnen de geïntensiveerde samenwerking?*
 - De motieven van scholen om met het School Zorg Team te willen starten, hebben vooral betrekking op het bevorderen van de samenwerking tussen onderwijs en zorg. Zij willen werken aan kortere lijnen, betere afstemming en laagdrempeligere hulp voor kinderen en ouders en hopen daarmee het handelingsvermogen van onderwijs- en zorgprofessionals te versterken en beter in te kunnen spelen op (steeds complexere) zorgvragen van hun leerlingen.

- De geformuleerde doelen liggen in het verlengde daarvan. Veelgenoemde doelen zijn: het versterken van de samenwerking tussen professionals in het School Zorg Team; zorgleerlingen goed in beeld hebben, snel handelen en tijdig passende hulp bieden; ouders meer betrekken en hen een betere toegang tot hulp en ondersteuning kunnen bieden, waaronder armoedebestrijding.
 - De overkoepelende doelen die door de initiatiefnemers van de School Zorg Teams zijn meegegeven, worden door de betrokkenen in hoge mate onderschreven. Het merendeel van hen wil veel aandacht geven aan de inzet op preventie, vroegsignalering, ouderbetrokkenheid en een heldere rol- en taakverdeling tussen onderwijs en zorg. Versterking van het aanbod aan sociaal-emotioneel leren in de school en de stijging van de tevredenheid van leraren krijgen relatief minder bijval. Dat wil echter niet zeggen dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen geen aandacht krijgt. Al voorafgaand aan de School Zorg Teams werd hier op veel scholen al een programma voor gebruikt dat de hele school hanteert.
3. *Welke activiteiten, instrumenten en interventies zijn/worden ingezet om deze doelen en de overkoepelende doelen (rol- en taakverduidelijking, ouderbetrokkenheid, verbinding preventief jeugdhulpaanbod en ondersteuning in de school) te bereiken?*
- Een groot deel van de activiteiten in de afgelopen periode is gericht geweest op het bereiken en informeren van ouders. Onder meer door de zichtbaarheid van wijkteammedewerkers en schoolmaatschappelijk werkers op school te vergroten, bijvoorbeeld door deelname aan oudergesprekken, ouderbijeenkomsten, inloopsprekuren en aanwezigheid in de ouderkamer en op het schoolplein.
 - Op verschillende manieren is gewerkt aan het versterken van de samenwerking tussen intern begeleiders, wijkteammedewerkers en schoolmaatschappelijk werkers. Bijvoorbeeld door het vaststellen van een vaste overlegstructuur maar ook door een duidelijke taakverdeling te hanteren. Daarbij zien we dat ib-ers over het algemeen betrokken zijn bij ondersteuningsvragen in de klas, smw-ers preventieve inzet leveren en benaderbaar zijn voor opvoedvragen van ouders en wijkteammedewerkers-op-school betrokken worden wanneer de ondersteuningsvraag gerelateerd is aan de thuissituatie of specialistische hulp.
 - Het merendeel van de respondenten ervaart voldoende ruimte om het School Zorg Team inhoudelijk en organisatorisch zelf vorm te geven. Daarbij wordt ook gebruik gemaakt van kennisdeling en ervaringen van andere scholen.

[Output] Korte termijn effecten

4. *Wat zijn de gepercipieerde (eerste) effecten en resultaten van de School Zorg Teams voor kinderen en hun ouders?*
- De respondenten zijn gemiddeld genomen redelijk positief over de meerwaarde van het School Zorg Team voor kinderen en ouders. Professionals noemen dat het dankzij het School Zorg Team lukt om de drempel voor ouders om hulp te zoeken te verlagen. Doordat personen meer aanwezig zijn op scholen, worden ze nabij voor ouders. Zo ontstaat ruimte voor informeel contact en kan de weerstand van ouders ten aanzien van het wijkteam eventueel weggenomen worden.
5. *Wat zijn de gepercipieerde (eerste) effecten van de School Zorg Teams op het samenspel en de samenwerking tussen professionals in de School Zorg Teams, de school en jeugdhulp?*

- De respondenten zijn gemiddeld genomen redelijk tevreden over het functioneren van het School Zorg Team. Naarmate het School Zorg Team langer in de lucht is en wanneer beoogde extra capaciteit wordt gerealiseerd, lijkt de tevredenheid toe te nemen. Daarom is het goed om te volgen of die stijgende lijn doorzet naarmate het werken in het team vordert. Die tevredenheid komt voort uit de verbeterde samenwerking tussen professionals en uit de hiervoor genoemde resultaten voor kinderen en ouders. De betrokken professionals ervaren dat zij elkaar beter en sneller kunnen vinden, hun expertise kunnen delen en samen kunnen bepalen welke zorg kinderen en ouders nodig hebben en wie dat kan leveren.
 - Ruim de helft van de respondenten vindt dat de taken van school, schoolmaatschappelijk werk, wijkteam en PPO dankzij het School Zorg Team beter op elkaar worden afgestemd. De lijnen zijn korter geworden waardoor professionals sneller en makkelijker met elkaar kunnen sparren. Of het School Zorg Team ook resulteert in meer tijd voor kerntaken van onder meer intern begeleiders en leerkrachten, daarvan zijn veel minder mensen overtuigd.
 - De meeste betrokken professionals ervaren geen afname van de werkdruk als gevolg van het School Zorg Team. Een groot deel van de wijkteammedewerkers-op-school ervaart wel dat het werkplezier toeneemt door het School Zorg Team. Door het toegenomen gevoel van een gedeelde verantwoordelijkheid voelen de professionals zich toch verlicht in het werk.
6. *Welke bevorderende en werkzame factoren dragen bij aan de effecten? En/of welke belemmerende factoren (zoals personele wisselingen) spelen een rol?*
- De meest in het oog springende werkzame factor van het School Zorg Team is de fysieke aanwezigheid van wijkteammedewerkers en urenuitbreiding van schoolmaatschappelijk werkers op school. Dat gegeven heeft niet alleen een directe en positieve impact op de samenwerking tussen onderwijs- en zorgprofessionals maar maakt ook dat hulp voor ouders en kinderen een gezicht krijgt en gemakkelijker en eerder te vinden is.
 - Een andere werkzame factor van het School Zorg Team is een open, betrokken en flexibele houding van de professionals. Men moet open staan voor en vertrouwen op elkaars expertise voor een succesvolle samenwerking.
 - Belemmerende factoren zijn er ook, wat overigens niet verwonderlijk is in de beginfase van een innovatie als de School Zorg Teams waarbij werkroulines van verschillende disciplines met elkaar worden verbonden. We zetten de belangrijkste daarvan in de vorm van aandachtspunten op een rij:
 - Vaste gezichten en een stabiele bezetting van het School Zorg Team zijn essentieel. Personele wisselingen moeten zoveel mogelijk worden beperkt. Het versnipperen van een beperkt aantal uren over meerdere wijkteammedewerkers of schoolmaatschappelijk werkers is niet raadzaam.
 - Aanwezigheid op school op afgesproken tijden is een vereiste evenals een fysieke werkruimte waar professionals voor collega's, ouders en leerlingen te vinden zijn. Een afgeschermd werkruimte bovendien waar professionals ongestoord met kinderen en ouders kunnen werken.
 - Een gedeelde en door iedereen gedragen visie, heldere doelen en afspraken over de samenwerking en de manier waarop die doelen bereikt kunnen worden en wie waarvoor verantwoordelijk is.
 - Een proactieve houding van onderwijs- en zorgprofessionals, bereidheid tot samenwerken en kennisdeling, denken in oplossingen.
 - Een efficiënte overlegstructuur. Niet te vaak en te veel overleggen, maar wel op vaste momenten en het voor langere tijd een hechte samenwerking aangaan en die laten groeien. Inclusief mogelijkheden om schoolcontactpersonen PPO frequenter en eventueel ook CJG daar op aan te haken.

- Meer aandacht voor vroegsignalering door leerkrachten en voor preventie, problematiek eerder waarnemen en daarnaar handelen, voldoende tijd om casuïstiek met elkaar te bespreken en op te pakken.
- Gedegen communicatie met ouders. Heldere informatie over de nieuwe opzet en gezichten, aanspreekpunten en ouders vanzelfsprekend betrekken bij casuïstiekbesprekingen.
- Goede privacyregeling en duidelijkheid over omgang met privacygevoelige informatie.
- Duidelijkheid over de mogelijkheid voor wijkteammedewerkers om postcodeeloos te kunnen werken voor alle leerlingen van de school.

[Outcome] Lange termijn effecten

7. Welke effecten worden gezien en/of verwacht op de volgende indicatoren?

- a. *Afname van de inzet van zwaardere vormen van jeugdhulp.*
- b. *Afname van wachtlijsten in de jeugdhulp.*
- c. *Afname van werkdruk onder professionals.*
- d. *Stijging tevredenheid onder leerkrachten.*

Het is nog te vroeg om lange termijn effecten in kaart te kunnen brengen. Wel zien we dat de betrokkenen voorzichtig optimistisch zijn. Veel respondenten zijn van mening dat het School Zorg Team nu al bijdraagt aan het bereiken van hun doelen, waarbij ze werken aan hun onderlinge samenwerking en hulp op maat voor kinderen. De verwachtingen op de langere termijn zijn vooralsnog bescheiden. Ongeveer een derde deel van de respondenten verwacht dat de inzet van zwaardere jeugdhulp dankzij het School Zorg Team kan afnemen. Maar de verwachtingen ten aanzien van een afname van de wachtlijsten in de jeugdhulp of het aantal doorverwijzingen zijn niet hooggestemd. Of het School Zorg Team op de langere termijn een positieve impact heeft op de werkdruk van professionals en op tevredenheid van leerkrachten, is nu nog niet duidelijk.

4.2 Aanbevelingen

Een goede verbinding tussen onderwijs en zorg wordt door alle betrokken professionals van belang geacht. Dat het vormen van een School Zorg Team hieraan een waardevolle bijdrage kan leveren, wordt eveneens breed onderschreven. Het continueren van de School Zorg Teams en de daarmee beschikbaar gekomen extra capaciteit in de vorm van een wijkteammedewerker-op-school en de extra uren voor schoolmaatschappelijk werk, lijkt dan ook een goede keuze. Met het oog op de continuering van de School Zorg Teams en op basis van de bevindingen uit dit onderzoek, doen we daarbij enkele aanbevelingen.

1. **Zet in op de realisatie van de beoogde extra capaciteit.** Een School Zorg Team bestaat in principe in elk geval uit een intern begeleider van de school, schoolcontactpersoon van samenwerkingsverband passend onderwijs, een schoolmaatschappelijk werker en een wijkteammedewerker-op-school. Uit het onderzoek blijkt echter dat dit nog niet overal het geval is of dat dit niet meer het geval is, om uiteenlopende redenen. De (extra) aanwezigheid van teamleden lijkt echter essentieel voor het ervaren succes. Zet daarom in op het realiseren van de beoogde extra capaciteit.

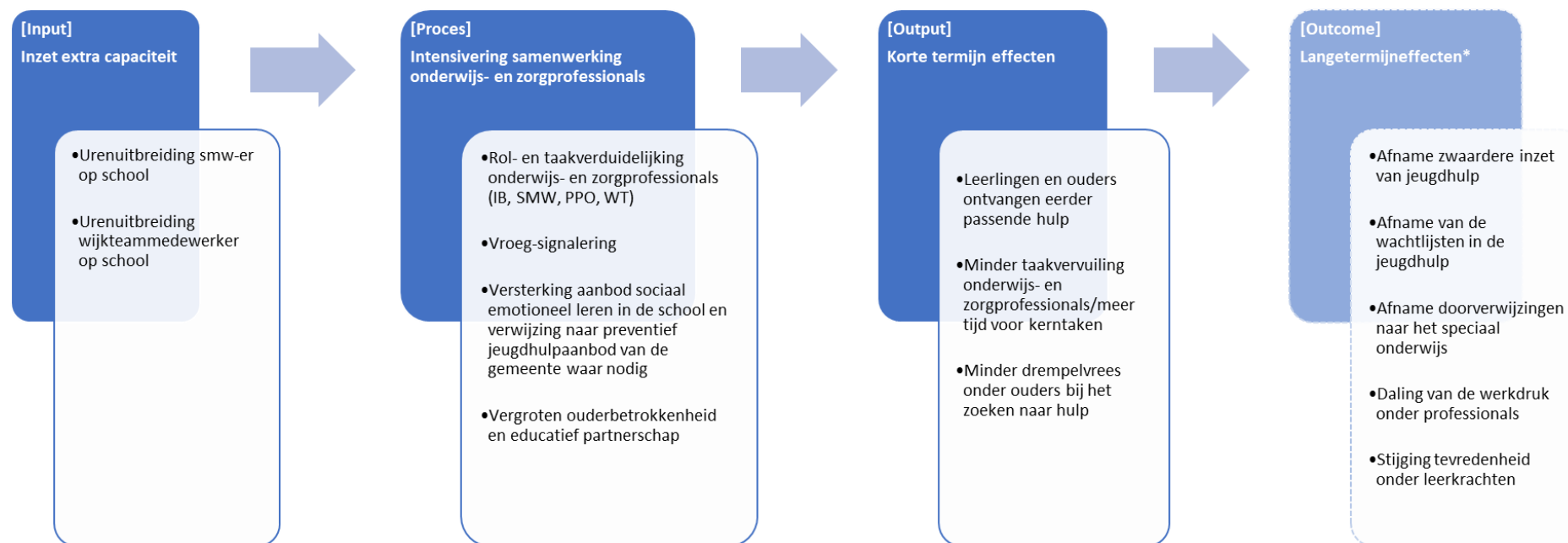
2. **Breid het School Zorg Team uit met het CJG.** Aan elk School Zorg Team nemen in elk geval vier professies deel, zoals hierboven staat beschreven. Elk van deze professies brengt eigen expertise met zich mee die waardevol wordt geacht. Teams achten het waardevol als Centrum Jeugd en Gezin zich nog bij hen aansluit, omdat professionals van het CJG beschikken over aanvullende expertise die soms gemist wordt. Bij sommige teams gebeurt dit al en dit wordt als zeer waardevol ervaren.
3. **Geef kaders mee, maar bied ruimte voor flexibiliteit van professionals.** Om een goede aansluiting tussen onderwijs en zorg mogelijk te maken, hebben betrokken professionals ruimte nodig om de samenwerking samen vorm te geven. Dat vergt maatwerk. Enige flexibiliteit is daarbij geboden. Het is daarbij van belang dat leidinggevendenden hun professionals deze ruimte bieden. Geef richtlijnen mee en houdt professionals scherp op hun beroepscode, maar bied ruimte aan professionals om taken samen op te pakken.
4. **Monitor de ontwikkelingen van de School Zorg Teams.** De School Zorg Teams zijn op verschillende momenten van start gegaan en ontwikkelen zich gaandeweg. Gezien de doelen die met de School Zorg Teams worden nagestreefd op korte termijn maar zeker ook op langere termijn, is het van belang om ontwikkelingen en opbrengsten ook de komende tijd te blijven monitoren. Het overzicht in Bijlage 2 biedt daarbij een goed startpunt. In een monitor dient in elk geval aandacht uit te gaan naar de volgende punten:
 - Nauwgezet volgen in hoeverre de beoogde inzet van de School Zorg Teams wordt gerealiseerd, zodat successen (en het eventueel uitblijven daarvan) kunnen worden geduid. Richtinggevende vragen daarbij zijn:
 - a) Nemen de beoogde professies inderdaad deel aan het SZT?
 - b) In hoeverre vinden er personele wisselingen plaats in het SZT?
 - c) In hoeverre wordt de beoogde extra capaciteit van smw en het wijkteam gerealiseerd?
 - Nauwgezet volgen van data die inzicht geven in hoe de inzet van hulp op de scholen met een SZT zich ontwikkelt. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van data die gemeente Rotterdam ontvangt van de organisaties voor schoolmaatschappelijk werk en van de wijkteams. Ten behoeve van de duiding geven we daarbij de volgende aandachtspunten mee:
 - a) Wijs de schoolmaatschappelijk werkers en wijkteammedewerkers erop dat zij de school registreren wanneer zij de instroom van leerlingen registreren.
 - b) Vraag de organisaties die schoolmaatschappelijk werk aanbieden op scholen om te definiëren wat zij onder instroom verstaan. Trek indien mogelijk 1 lijn in de definitie die hiervoor wordt gehanteerd.
 - c) Definieer wat onder instroom bij het wijkteam wordt verstaan.
 - d) Monitor of peil tussentijds hoe de inzet van de schoolcontactpersoon van het samenwerkingsverband passend onderwijs zich ontwikkelt.

- Nauwgezet volgen van ontwikkelingen op het gebied van thuiszitten, verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs en jeugdhulpbeschikkingen op de scholen die werken met een SZT.
 - a) Voorzie de dataspecialist van PPO van een overzicht met de BRIN van de scholen die werken met een School Zorg Team.
 - b) Heb oog voor de herleidbaarheid van gegevens en maak heldere afspraken over de omgang en verwerking van privacygevoelige data.

Bijlage 1 Monitorkader

Op basis van de onderzoeksvragen in de opdrachtbeschrijving is voor het onderzoek het volgende monitorkader opgesteld.

Figuur A. Monitorkader

* Langetermijneffecten worden niet binnen de scope van dit onderzoek in kaart gebracht. Wel is er aandacht voor verwachte effecten op langere termijn, waarbij het goed is om aan te geven dat deze effecten afhangen van meerdere factoren.

Bijlage 2 Overzicht kwantitatieve dataverzameling t.b.v. langere termijn monitor

Indicator	Verzamelde gegevens	Maat van meten	Eenheid/niveau waarop gegevens beschikbaar zijn	Meetmomenten	Beheerder gegevens	Beschikbaar in Excel
<i>[Outcome] Beoogde lange-termijn-effecten</i>						
Afname zwaardere inzet van jeugdhulp	Aantal aanmeldingen bij schoolmaatschappelijk werk	Aantal aanmeldingen	Per vestiging (BRIN) waar de leerling is ingeschreven mits geregistreerd door smw	Continu actueel	Gemeente R'dam	
	Aantal lopende casussen waarbij schoolmaatschappelijk werk betrokken is	Aantal lopende casussen	Per vestiging (BRIN) waar de leerling is ingeschreven mits geregistreerd door smw	Continu actueel	Gemeente R'dam	
	Aantal aanmeldingen bij de wijkteams	Aantal aanmeldingen	Per vestiging (BRIN) waar de leerling is ingeschreven mits geregistreerd door wt	Continu actueel	Gemeente R'dam	
	Aantal lopende casussen waarbij wijkteam betrokken is	Aantal lopende casussen	Per vestiging (BRIN) waar de leerling is ingeschreven mits geregistreerd door wt	Continu actueel	Gemeente R'dam	
	Aantal afgegeven jeugdhulpbeschikkingen	Aantal afgegeven jeugdhulpbeschikkingen	Per individueel kind Mogelijk ook per wijk	Continu actueel	Gemeente R'dam	

Afname van de wachtlijsten in de jeugdhulp	Worden geen gegevens op een centraal punt over verzameld.					
Afname doorverwijzingen naar het speciaal onderwijs	Aantal afgegeven toelaatbaarheidsverklaringen	Aantal afgegeven tlv's weergegeven per soort. Soorten: - TLV SBO laag - TLV SBO midden - TLV SBO hoog - TLV SO laag - TLV SO midden - TLV hoog	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur. Per Onderwijs-arrangeerteam van PPO (hierna: OAT). OAT's: - Hoogvliet Pernis - Charlois - Delfshaven - Feijenoord - Hillegersberg Overschie Schiebroek - Centrum-Noord - IJsselmonde - Prins Alexander - Kralingen Crooswijk - Extern - Onbekend	Per startdatum van tlv, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja
Afname thuiszitters	Omvang absoluut verzuim	Aantal leerlingen	Voor hele samenwerkingsverband, bij absoluut verzuim	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja

	Omvang aantal actuele thuiszitters	Aantal leerlingen	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur. Per wijk waarin de school staat. Per OAT.	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja
	Redenen voor thuiszitten van actuele thuiszitters	Aantal leerlingen dat thuiszit weergegeven per reden. Redenen: - Wachtlijst (v)so - Wacht op plaatsing sbo - Weigering ouders/leerplichtige - Wacht op oza - Zorg voorliggend - Nog geen school gevonden - Leerlingvervoer ontbreekt - Onbekend - Overig	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur. Per wijk waarin de school staat. Per OAT.	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja
	Duur van thuiszitten voor actuele thuiszitters	Aantal leerlingen dat thuiszit gedurende een bepaalde termijn. Categorieën termijnen: - <4 weken	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur.	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja

		- 4 weken tot 3 maanden - 3 tot 6 maanden - 6 tot 12 maanden - >12 maanden	Per wijk waarin de school staat. Per OAT.			
	Omvang aantal afgeronde thuiszitters	Aantal leerlingen dat niet meer thuiszit	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur. Per wijk waarin de school staat. Per OAT.	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja
	Redenen voor thuiszitten van afgeronde thuiszitters	Aantal leerlingen dat thuiszat weergegeven per reden. Redenen: - Wachtlijst (v)so - Wacht op plaatsing sbo - Weigering ouders/leerplichtige - Wacht op oza - Zorg voorliggend - Nog geen school gevonden - Leerlingvervoer ontbreekt - Onbekend - Overig	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur. Per wijk waarin de school staat. Per OAT.	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja

	Totale duur van thuiszitten voor afgeronde thuiszitters	Aantal leerlingen dat thuiszit gedurende een bepaalde termijn. Categorieën termijnen: - <4 weken - 4 weken tot 3 maanden - 3 tot 6 maanden - 6 tot 12 maanden >12 maanden	Per vestiging waar de leerling is ingeschreven - BRIN Per schoolbestuur. Per wijk waarin de school staat. Per OAT.	Continu, up-to-date elke eerste maandag van de maand t/m de voorgaande maand.	PPO	Ja
Daling werkdruk professionals	Worden nog geen gegevens over verzameld.					

Onderzoek School Zorg Teams- Eindrapportage concept

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 12 december 2023

In opdracht van gemeente Rotterdam